

Religionsvidenskab: *Idéhistorie* overblik/noter

RasmusErik @ solsort.dk

Januar 2024

Indhold

Indledning	1
Forord	4
Kurset Idehistorie 2023	4
Forberedelse til eksamen	5
Konklusion	5
Det antikke Grækenland	7
Platon (428/427 f.Kr. - 348/347 f.Kr.)	8
Aristoteles (384 f.Kr.-322 f.Kr.)	10
Diogenes (ca. 404 f.Kr. - ca. 323 f.Kr.)	12
Epikur (341 f.Kr.-270 f.Kr.)	14
Sextus Empiricus (ca. 160-210 e.Kr.)	16
Det antikke Kina, de hundrede skolars periode	17
Kungfutse(551-479 f.Kr.)	18
Yang Zhu (ca. 440-360 f.Kr.)	20
Mo Tsu (ca. 470-391 f.Kr.)	22
Middelalder og Renæssance	25
Thomas Aquinas (1226-1274)	26
Martin Luther (1483-1546)	28
Oplysningstiden (1600-1800)	31
René Descartes (1596-1650)	32
Baruch Spinoza (1632-1677)	34
John Locke (1632-1704)	36

David Hume (1711-1776)	38
Immanuel Kant (1724-1804)	40
Moderne Periode (1800-1945)	43
Edmund Husserl (1859-1938)	44
Martin Heidegger (1889-1976)	46
John Stuart Mill (1806-1873)	48
Ludwig Josef Johann Wittgenstein (1889-1951)	50
Arthur Schopenhauer (1788-1860)	52
Friedrich Nietzsche (1844-1900)	54
Søren Kierkegaard (1813-1855)	58
Nyere Tid (1945-nu)	61
Simone de Beauvoir (1908-1986)	62
Jean-Paul Sartre (1905-1980)	64
Georges Bataille (1897-1962)	66
Rudolf Karl Bultmann (1884-1976)	68
Knud Ejler Løgstrup (1905-1981)	70
Dewi Zephaniah Phillips (1934-2006)	72
Martha Nussbaum (1947-)	74
Gennemgående temaer og idéer	77
Nøglebegreber og kategorier	79
Ontologi	82
Menneskesyn / antropologi	83
Døden	84
Epistemologi	86
Etik og Moral, og hvad er det gode	87
Teleologi og formål	89
Politisk filosofi og kirkens rolle i samfundet	90
Eksistentialisme	91
Ekstra spørgsmål til kilderne	93

Indledning

Dette er en vandrende bog - til låns og ej til eje.
Tag den og lad den bo hos dig en tid,
men giv bogen videre, og skriv en hilsen her,
når du møder en, som den kan berige.

Formålet med denne bog er tre eksperimenter:

- Kan jeg i løbet af et par uger ved hjælp af moderne AI skabe en bog, der giver overblik over stoffet i et idehistorie-kursus, som jeg har fulgt?
- Vil processen med at lave bogen være nyttigt ved efterfølgende eksamen?
- Kan resultatet være til gavn og glæde for andre?

Konklusionen er ja, til alle tre af ovenstående.

For at skrive bogen hurtigt, er der brugt AI-værktøj undervejs til at sammenfatte, supplere og hjælpe med skrivningen etc. Kvaliteten bærer præg af dette og bogen kan være fuld af fejl og gentagelser, selvom indholdet er manuelt struktureret, gennearbejdet og gennemlæst. Derudover er den et artefakt, der dokumenterer hvorledes AI kunne bruges til læring ved årsskiftet 2023/2024.

Bogen er også et forhastet produkt-eksempel på bogproduktion via min virksomhed Solsort ApS, der holder til i Innovationshubben på Søndre Campus og Lighthouse på Københavns Universitet.

Hilsner, og bogens rejse:

Forord

Denne bog er skabt, som forberedelse til en til eksamen i Idehistorie på religionsvidenskabsstudiet på Københavns Universitet i efteråret 2023, og er derfor baseret på det indhold og vinkel som underviseren, Peter Kurt Westergård, har lagt for pensum.

Min tilgang er tre dele:

Første del er en gennemgang af de forskellige tænkere og kilder. Jeg har organiseret dette i forskellige perioder, og også udvalgt/tilføjet enkelte filosoffer for at danne mig et bedre overblik. Stor tak til Nanna for at dele noter, som dette overblik også bygger på.

Anden del trækker forskellige tråde på tværs mellem filosofferne, for et større overblik. Tanken er, at et fletværk af filosoffer og temaer kan væve et sammenhængende overblik over idehistorien.

Tredje del er en samling af spørgsmål, som kan bruges til at repetere og dykke ned i kilderne.

Kurset Idehistorie 2023

Da bogen er baseret på pensum i kurset Idehistorie, så er de primære filosoffer, som bliver gennemgået: Platon, Aristoteles, Epikur, Mo Tzu, Aquinas, Luther, Descartes, Spinoza, Kant, Kierkegaard, Mill, Nietzsche, Heidegger, de Beauvoir, Bultmann, Løgstrup, Bataille, Phillips og Nussbaum.

Kursusmålene fra studieordningen¹ er her citeret, – da de er praktiske at have indenfor rækkevidde til eksamen:

Viden om:

- *hovedtrækkene i den europæiske idéhistorie.*
- *grundlæggende spørgsmål og problemer i europæisk religionsfilosofisk og etisk tænkning heriblandt i enkelte nyere kristendomshistoriske positioner.*
- *væsentlige filosofiske, religiøse og teologiske tekster og deres rolle og indflydelse op igennem historien.*

---

¹https://hum.ku.dk/uddannelser/aktuelle_studieordninger/religionsvidenskab/religion_svidenskab_ba.pdf

Færdigheder i at:

- *indplacere synspunkter, begreber og idéer i deres relevante historiske sammenhæng.*
- *diskutere og formidle centrale idéhistoriske spørgsmål og problemer og at udpege fællestræk og forskelle ved handlingerne af disse.*
- *læse og analysere komplekse tekster og bearbejde deres indhold med anvendelse af fagelementets metode og terminologi.*

Kompetencer til at:

- *arbejde selvstændigt og kritisk med idéhistoriske emner og deres ændringer.*
- *redegøre for en teksts forudsatte præmisser og grundlæggende argumentation.*
- *diskutere og formidle komplekse synspunkter og problemstillinger i et klart sprog.*

Forberedelse til eksamen

Jeg har tidligere gode erfaringer med, at have forberedt en generel disposition til eksamen i forvejen. Til dette kursus er min overordnede plan:

- Beskrivelse af tekst og forfatter
- Historisk og filosofisk kontekst for teksten og forfatteren
- Nøglepointer/begreber i teksten
- Position af pointerne i idehistorisk sammenhæng
- Tråde til andre filosoffer og idéer, herunder kontraster etc.

Konklusion

Denne bog viser, at det er muligt at lave en bog på et par uger, – selvom den føles ugennemarbejdet og har mange mangler. Processen med udarbejdelse af bogen satte mig derudover i stand til at bestå eksamen i Idehistorie. Og bogen ser også ud til at være til gavn og glæde for andre, – ihvertfald har der været nysgerrighed i forhold til den.

Det antikke Grækenland

Vi kan dele den antikke græske filosofi op i flere dele:

- **Præsokratisk filosofi** (ca. 600-400): Denne tidlige periode så opkomsten af de første filosofiske tanker, der hovedsageligt fokuserede på naturfilosofi og kosmologi. Bemærkelsesværdige tænkere inkluderer Thales, Anaximander, og Heraklit.
- **Sofisterne** (midten af det 5. århundrede f.v.t.): Sofisterne var en gruppe lærde og retorikere, der underviste i argumentation og retorik.
- **Platonisme** (ca. 427-347 f.v.t.) og **Sokratisk filosofi** (470-399 f.v.t.).
- **Aristotelisme** (384-322 f.v.t.): Aristoteles Platons elev, og Aleksander den Stores lære (her efter kommer skiftet til Hellenistisk periode). Han grundlagde Lyceum, en konkurrerende skole til Platons Akademi.
- **Kynismen** (ca. 4. århundrede f.v.t.): Stiftet af Antisthenes. Kynikerne, herunder Diogenes fra Sinope, fremhævede simpel levevis og kritiserede konventionelle værdier og institutioner.
- **Stoicismen** (3. århundrede f.v.t.): Grundlagt af Zenon fra Kition. Stoikerne, som Seneca og Epiktet, fokuserede på at udvikle personlig dyd og indre ro, uafhængigt af ydre omstændigheder.
- **Epikurismen** (ca. 307 f.v.t.): Grundlagt af Epikur. Epikurisme lægger vægt på at søge simpel glæde og undgå smerte som vejen til lykke, samtidig med at man fremhæver venskab og selvtilstrækkelighed.
- **Skepticismen** Pyrrhon fra Elis og senere Sextus Empiricus fremhævede betydningen af at suspendere dømmekraft og tvivl som vejen til ataraxia.
- **Neoplatonisme** Grundlagt af Plotin og videreført af Porphyrios og Proklos. Neoplatonisme søgte at forene Platons ideer med andre filosofiske systemer og havde stor indflydelse på kristen teologi.

I det følgende vil vi fokusere på Platon, Aristoteles, Diogenes, og Epikur.

Platon (428/427 f.Kr. - 348/347 f.Kr.)

Platon var græsk filosof, der levede i Athen. Han var elev af Sokrates og lærer for Aristoteles, og hans arbejde spænder over mange filosofiske områder, herunder etik, kosmologi og metafysik. Han grundlagde Akademiet i Athen, som ofte betragtes som den vestlige verdens første universitet.

Centrale pointer:

- **Idélære og Ontologisk Dualisme:** Platons teori bygger på en ontologisk dualisme mellem ideernes verden (uforanderlig, usynlig) og fænomenverdenen (foranderlig, synlig). Dette er grundlaget for hans objektive idealisme.
- **Epistemologi og Genkaldelsesargumentet:** Platon fremhæver, hvordan menneskelig viden (episteme) opnås gennem en proces med genkaldelse (anamnesis) af ideer, der allerede eksisterer i sjælen, men forglemmes ved fødslen. Præmis ifht. etik, – når vi genkalder det gode kan vi handle godt.
- **Menneskets Hjemløshed og Tænkningens Rolle:** Platon argumenterer for, at mennesker er fundamentalt hjemløse i verden, og at tænkning og filosofi kan hjælpe os med at nærme os vores sande hjem – ideernes verden. Eros som en metafysisk længsel.
- **Antropologisk Dualisme:** Mennesket består af sjæl (psyke) og krop (soma), hvor sjælen er det primære, og kroppen er sekundær og ofte set som en hindring. Døden som sjælen adskillelse fra legemet, mennesket øve sig i at dø/genkalde idéerne. **Kropslighed som Hindring** Kroppen og det fysiske ses som en forhindring for at opnå fuld indsigt og sandhed. Tænkning og sjælelig renselse er vejen til erkendelse. **Sjælens Præeksistens og Efterlivet** Platon foreslår, at sjælen har eksisteret før fødslen i ideernes verden og vil vende tilbage dertil efter døden.
- **Vending mod Selvforvaltning:** Platon skildrer en vending fra naturfilosofi til et fokus på menneskets selvforvaltning og indre liv.
- **Dialektisk Metode:** Platon fremhæver den dialektiske metode som en vej til indsigt, hvor dialog og rationalitet er central.

Udvalgte værker:

- **“Republikken”** (ca. 380 f.Kr.): Omhandler en ideel statsopbygning ledet af filosoffer.
- **“Faidon”**: Diskuterer sjælens udødelighed og ideer om døden.

- “**Symposion**”: Centrerer omkring kærlighedens forskellige former.
- “**Timaeus**”: Behandler emner som kosmos og naturvidenskab.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Aristoteles**: Mens Platon fokuserer på ideelle former, koncentrerer Aristoteles sig mere om empiriske observationer.
- **Sokrates**: Platons mentor, hvis filosofiske stil og metode dybt påvirkede Platons arbejde.
- **Alfred North Whitehead**: Moderne filosof, der betragtede den europæiske filosofiske tradition som en serie af fodnoter til Platon.
- **Augustin** viderefører Platon ind i kristen teologi.

Aristoteles (384 f.Kr.-322 f.Kr.)

Aristoteles, i antikkens filosofi og videnskab, blev født i Stagira, Grækenland, og døde i Chalcis, Euboea. Han var grundlæggeren af skolen Lyceum og er kendt for sit bidrag til mange forskellige felter, herunder logik, etik, naturvidenskab og politisk teori.

- **Dydsetik:** Han introducerer konceptet om dyder som vanemæssige dispositioner, erhvervet gennem handlinger og praksis. Disse dyder er ikke medfødte men erhverves gennem retledning og socialisering.
- **Naturalistisk og Teleologisk Etik:** Aristoteles betragter etik som forankret i en analyse og retledning af den menneskelige natur. Han ser mennesket som et væsen naturligt orienteret mod et mål, nemlig det gode eller eudaimonia (lykke / rette selvudfoldelse) gennem udfoldelse på rette måde.
- **Antropologi** Mennesket har ifølge Aristoteles indbyggede potentialer, som det søger at realisere i sin selvudfoldelse. Dette er en dynamisk proces, hvor det at nå eudaimonia (lykken) ses som en kontinuerlig aktivitet snarere end et fast slutpunkt. Aristoteles ser mennesket som et handlende væsen, hvor praktisk aktivitet og erfaring vægtes højere end ren intellektualisme.
- **Dyder / Teoretisk og Praktisk Fornuft:** Aristoteles skelner mellem teoretisk fornuft (intellektuelle dyder som sofia og techne) og praktisk fornuft (karakter/moralske dyder som fronesis). Den teoretiske fornuft beskæftiger sig med videnskabelig og filosofisk indsigt, mens den praktiske fornuft handler om evnen til at træffe kloge, etiske valg i dagligdagen / regulere selvudfoldelsen.
- **Tilegnelse af Moralsk Kompetence:** Dyder er ikke medfødte men erhverves gennem socialisering og praksis.
- **Sjæl og Legeme som Enhed:** I modsætning til Platon, betragter Aristoteles sjæl og legeme som en integreret helhed. Sjælen repræsenterer det levende og aktive i stoffet, og mennesket er set som en enhed af form (idé, sjæl) og stof (legeme). Antropologisk monisme.
- **Sjælens tredeling:** Inkluderer den vegetative del (planter), den sansende del (dyr) og fornuften (mennesker).
- **Det Gode Liv og Middelvejen/mådehold:** Et centralt koncept i Aristoteles' etik er ideen om "middelvejen" – en balance mellem ekstremer. Et godt liv opnås ved at finde denne balance i ens handlinger og følelser.

- Skelnen mellem karakter-stærke og karakter-svage mennesker, i forhold til retledning af impulsive sjælsdel via fornuften.
- **Social og Individuel Etik:** Aristoteles understreger vigtigheden af det sociale aspekt i etikken, hvor en person, der lever etisk og finder middeelvejen, bidrager til et godt socialt liv.
- Aristoteles' ideer om etik og politik er dybt forbundne, med vægt på, hvordan dydige individer bidrager til statens stabilitet.
- Hans naturfilosofi og biologiske studier lagde grunden for moderne videnskab gennem empirisk observation og eksperimentering.
- Aristoteles' logik, især hans system af syllogismer, har haft dybtgående indflydelse på vestlig tankegang.

Udvalgte værker:

- **Kategorierne** (Dato ukendt): Behandler klassifikationen af ting og undersøger begreber som substans, essens og attributter.
- **Metafysik** (Dato ukendt): Udforsker væren og de grundlæggende principper, der ligger til grund for verden.
- **Nikomachæiske Etik** (Dato ukendt): Omhandler etisk filosofi og diskuterer menneskelig moral og stræben efter et godt liv.
- **Politik** (Dato ukendt): Tilbyder indsigter i statens organisation og funktion.
- **Om Sjælen** (Dato ukendt): Behandler sjælens natur og forhold til kroppen.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Platon:** Aristoteles afviste Platons formteori og fremhævede empiri frem for idealisme.
- **Epikur:** I modsætning til Aristoteles' teleologiske syn, fremhævede Epikur en mere mekanistisk forståelse af naturen.
- **Descartes:** Aristoteles' fokus på empiriske data står i kontrast til Descartes' rationalisme.
- **Kant:** Aristoteles' dydsetik adskiller sig fra Kants pligtetik.
- **Heidegger:** Begge tænkere fokuserede på værens problematik, men med forskellige tilgange.

Diogenes (ca. 404 f.Kr. - ca. 323 f.Kr.)

Diogenes fra Sinope var en græsk filosof og er bedst kendt som en central skikkelse indenfor den cyniske filosofi. Han blev født i Sinope, en by i det nuværende Tyrkiet. Hans far var en velhavende pengeudveksler, men en skandale omkring forfalskning af mønter førte til, at Diogenes blev forvist fra Sinope, hvorefter han endte i Athen.

Centrale pointer:

- **Enkelhed og Natur:** Diogenes fremhævede simpel levevis og natur som afgørende. Han anså fysiske behov og instinkter som grundlæggende for menneskelivet, modsat kulturelle og sociale konstruktioner.
- **Kosmopolitisme:** Han så sig selv som en borger af verden, hvilket fremhævede ideen om universel menneskelighed fremfor national eller lokal identitet.
- **Fornægtelse af materielle goder:** Diogenes praktiserede og prædikede en livsstil præget af frivillig fattigdom og afviste materiel rigdom og sociale normer.
- **Øvelse i ydmyghed:** Han var kendt for at leve i en tønne og benyttede sig af ydmyge levevilkår for at udfordre det etablerede samfund og dets værdier.
- **Direkte tale og provokation:** Han var berygtet for sin brug af sarkasme og skarpe kommentarer, især i forhold til andre filosofiske strømninger og deres tilhængere.
- **Kritik af konventioner:** Diogenes betragtede sociale konventioner som unødvendige og ofte irrationelle. Han praktiserede ofte handlinger, som var sociale tabuer, for at udfordre disse normer.
- **Selvforsyning og autonomi:** Han betragtede selvstændighed og personlig frihed som højeste mål, hvilket afspejlede sig i hans levevis.
- **Sokratisk ironi og kritik:** Inspireret af Sokrates' metode anvendte han ofte ironi og kritiske spørgsmål til at udfordre sine samtalepartnere og deres antagelser.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Platon:** Diogenes kritiserede ofte Platon og hans fortolkninger, især i forbindelse med definitionen af mennesket.
- **Antisthenes:** Diogenes var inspireret af og muligvis en elev af Antisthenes, en elev af Sokrates, og videreførte hans asketiske og etiske lære.

- **Alexander den Store:** Diogenes havde en berømt interaktion med Alexander, hvor han bad ham om at flytte sig fra sollyset. Dette illustrerer Diogenes' holdning til magt og berømmelse.
- **Sokrates:** Selvom Diogenes ofte sammenlignes med Sokrates, repræsenterer han en mere radikal og provokerende fortolkning af Sokrates' filosofi.
- **Stoikerne:** Selvom Diogenes selv var cyniker, havde hans tanker indflydelse på den senere stoicisme, især med hensyn til selvbeherskelse og ligegyldighed over for ydre forhold.

Epikur (341 f.Kr.-270 f.Kr.)

Epikur, græsk filosof, blev født på øen Samos og døde i Athen. Han grundlagde den epikureiske skole i filosofi, som var centralt fokuseret på etik og baseret på atomisme og materialisme.

Centrale pointer:

- **Atomisme:** Universet består af atomer og tomrum, og alle fænomener kan forklares gennem atomernes bevægelse og interaktion. Materialistisk verdenssyn, ingen sjæl.
- **Teleologi i retning af Ataraxia (sindsro):** Et centralt mål i livet, opnået gennem fravær af mentale forstyrrelser og fysisk smerte.
- **Hedonisme:** Nydelse og smertefrihed er de højeste goder, men med fokus på simple glæder og mentalt velvære frem for overdreven nydelse.
- **Hedonistisk Kalkyle:** Epikur fokuserer på en kalkyle af behovsopfyldelse, nødvendige/unødvendige, naturlige/unaturlige, smerte/nydelse, langsigte/kortsigtet. Målet er at opnå en tilstand af fravær af smerte (aponia) og sjælero (ataraxia) – katestatisk nydelse. Kinetisk nydelse kan ofte føre til ønske om mere, of forstyrre sind når det ikke opnås.
- **Tetra Farmakos (Firefoldige Kur):** Epikur opstiller fire grundprincipper for det gode liv: Guderne bør ikke frygtes, døden kan ikke opleves, det gode kan let opnås, og det onde er nemt at bære.
- **Gudernes natur:** Guderne eksisterer, men befinder sig i mellemverden og i tilstand af ataraxia, og blander sig ikke i menneskelige anliggender.
- **Relation til Aristoteles:** Epikur bygger på Aristoteles' idé om at handle ret, men han skifter fokus til forholdet mellem dyder og begær. For Epikur er det centrale, hvordan man opfylder sine behov og begær baseret på erfaringer.
- **Filosofi som vej til det gode liv:** Epikur argumenterer for, at filosofi kan frisætte mennesket fra ulykke ved at klarlægge forholdet til guderne, døden og naturlige begær.
- **Naturfilosofiske Betragtninger:** Epikur afviser Platons dualisme og fokuserer på en materiel verden bestående af atomer og det tomme rum. Alt er reducerbart til atomer og deres bevægelser.
- **Epistemologi:** Epikur fremhæver radikal sensualisme, hvor viden opnås gennem sanserfaringer.
- **Etik:** Epikurs etik er naturalistisk og teleologisk, centreret om nydelse som målet for det gode liv. Han skelner mellem forskellige typer af begær,

hvor de naturlige og nødvendige begæring er vigtigste at opfylde.

Udvalgte værker:

- **Brev til Menoikeus:** Fokuserer på epikureiske etiske læresætninger.
- **Brev til Herodotus:** Behandler hans syn på universets natur og atomteori.
- **Brev til Pythocles:** Diskuterer naturfænomener ud fra et epikureisk perspektiv.
- **Hovedlæresætningerne:** Samling af hans kerneidéer og filosofiske synspunkter.
- **Vatikanets sætninger:** Tilsvarende samling af epikureiske ideer og tænkning.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Aristoteles:** Modsætning i forståelsen af formål og mål i naturen, hvor Epikur afviste Aristoteles' teleologiske syn.
- **Demokrit:** Delte atomistisk verdenssyn, men Epikur tilføjede konceptet om atomernes tilfældige afvigelse (swerve).
- **Stoikerne:** I modsætning til stoicismens accept af skæbnen, fremhævede Epikur vigtigheden af individets valg og nydelse.
- **Platon:** Afvisning af Platons idealisme til fordel for en materialistisk forståelse af virkeligheden.

Sextus Empiricus (ca. 160-210 e.Kr.)

Sextus Empiricus var en græsk læge og filosof, som levede omkring det 2. og 3. århundrede e.Kr. Hans præcise biografiske detaljer er sparsomme, men han er mest kendt for sine bidrag til den skeptiske filosofi, især Pyrrhonisme.

Centrale pointer:

- **Suspension af Dommen:** Sextus argumenterede for, at vi bør suspendere dom over næsten alle overbevisninger. Det vil sige, vi bør hverken bekræfte nogen tro som sand eller afvise den som falsk. Dette fører til en mental tilstand af balance og ro.
- **Equipollence:** En central del af Sextus' filosofi er ideen om, at for ethvert argument findes der et lige stærkt modargument. Dette fører til suspension af dom.
- **Praktisk Skepticisme:** I modsætning til radikal skepticism, tillader Sextus nogle overbevisninger, så længe de ikke er afledt af fornuft, filosofi eller spekulation. Han accepterer almindelige meninger i samfundet.
- **Skepticismens Natur:** Sextus beskriver skepticism som en evne eller færdighed, ikke et sæt af overbevisninger. Det er en mental tilstand, der modsætter sig forekomster og domme på enhver mulig måde.
- **Pyrrhonisme:** Sextus' form for skepticism, benævnt efter Pyrrho, fokuserer på fortsat undersøgelse og tvivl, snarere end definitive konklusioner.
- **Adversus Mathematicos:** I dette værk argumenterer Sextus mod dem, der hævder at være 'lærde' inden for specifikke felter, herunder grammatikere, retorikere og musikere, blandt andre.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Pyrrho:** Sextus udviklede og udbyggede Pyrrhos skeptiske ideer og gjorde dem mere systematiske.
- **David Hume:** Sextus' ideer om suspension af dom og tvivl om induktion påvirkede senere filosoffer som Hume, især i hans epistemologiske arbejde.
- **Michel de Montaigne:** Sextus' skepticism har paralleller i Montaignes essays, som ofte udtrykker en lignende tvivl og relativisme.
- **Georg Wilhelm Friedrich Hegel:** Hegels dialektik, om end forskellig i konklusion, deler visse aspekter med Sextus' betoning på modstridende argumenter.
- **Pierre Bayle:** Bayle's arbejde i ordbogen indeholdt referencer til Sextus, hvilket hjalp med at sprede skepticisismens ideer.

Det antikke Kina, de hundrede skolers periode

I det antikke Kina, i preioden under det østlige Zhou-dynasti i Kina, – karakteriseret ved politisk ustabilitet og krige, var der en opblomstring af filosofiske tanker kendt som “de hundrede skolers” periode. Nogle af disse filosofiske skoler var:

- **Konfucianisme:** Grundlagt af Kungfutse, fokuserede denne skole på etik, moral og samfundsorden. Uddybet at Mencius, som lagde vægt på menneskets grundlæggende godhed.
- **Legalisme:** En skole, der fremhævede streng lov og orden som midler til samfundsmæssig stabilitet.
- **Taoisme:** Baseret på Lao Tse. Fokuseret på harmoni med naturen og det enkelte individs vej til oplysning.
- **Mohisme:** Stiftet af Mo Tzu, denne skole promoverede universel kærlighed og modstand mod krig.
- **Militarisme:** Symboliseret ved Sun Tzu, denne tilgang betonedede krigskunst og strategi.
- **Yangisme:** Grundlagt af Yang Chu, fokuserede denne skole på individuel selvrealisering og nydelse.

I det følgende vil vi kigge mere på Kungfutse, Yang Chu og Mo Tzu.

Kungfutse(551-479 f.Kr.)

Kungfutse, også kendt som Confucius, var en berømt kinesisk lærer, filosof og politisk teoretiker. Han blev født i Qufu i staten Lu (nu i Shandong-provinsen, Kina) og døde i 479 f.Kr. i Lu. Hans tidlige liv var præget af fattigdom, og han mistede sin far, da han kun var tre år gammel. Dette formåede dog ikke at standse hans evne og vilje til at lære. Kungfutse begyndte at undervise i en ung alder og senere i livet forlod han embedet for at fokusere på undervisning. Han trænedede omkring 3000 studerende i forskellige emner, og hans lære har haft stor indflydelse på den østasiatiske civilisation.

Centrale pointer:

- **Junzi (“herresøn” eller “gentleman”)**: Junzi repræsenterer idealet i Kungfutses dyder – klog, tålmodig, pligtopfyldende og drevet af integritet. Junzi står i kontrast til Xiaoren, som er selvcentreret og drevet af ego frem for pligt.
- **Sheng (“den vise”)**: Dette er et endnu højere niveau af dyd end Junzi, men ses som urealistisk for de fleste mennesker. Sheng er fri for svagheder og fristelser.
- **Li (“ritual”)**: Li omfatter sociale og moralske normer og manerer, som hjælper med at opretholde harmoni og orden i samfundet.
- **Ren (“menneskelighed”)**: Denne dyd handler om medfølelse og empati over for andre.
- **Xiao (“filial fromhed”)**: Det omfatter respekt og pligt over for forældre og forfædre.
- **De (“moral kraft”)**: De refererer til en indre moralsk styrke, som en vellykket leder bør besidde for at kunne lede retfærdigt.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Aristoteles**: Ligesom Kungfutses fokuserede Aristoteles på dyd og etik, men Aristoteles’ tilgang var mere analytisk og mindre fokuseret på sociale ritualer.
- **Platon**: Kungfutse og Platon delte en bekymring for moral og retfærdighed, men Platon var mere optaget af ideelle former og ideer, mens Kungfutse var mere praktisk orienteret.
- **Kant**: Immanuel Kant og Kungfutse havde begge en dyb interesse i etik og moral, men Kant lagde vægt på universelle moralske love, mens Kungfutse fokuserede mere på tradition og sociale normer.

- **Laozi (Taoisme):** Selvom Kungfutse og Laozi begge kommer fra den kinesiske filosofiske tradition, adskiller Kungfutses fokus på sociale normer og strukturer sig fra Laozis mere naturcentrerede og spontane tilgang.
- **Mencius:** Mencius videreudviklede Kungfutses lære, især med hensyn til menneskelig natur og regeringsførelse, og fremhævede den medfødte godhed hos mennesker.

Yang Zhu (ca. 440-360 f.Kr.)

Yang Zhu, også kendt som Yangzi, var en kinesisk filosof under De Stridende Staters Periode. Han er ofte beskrevet som en tidlig Daoist-lærer, der havde en filosofisk tilgang til naturalismen som det bedste middel til at bevare livet i en dekadent og urolig verden. Han argumenterede for, at mennesker, ligesom dyr, handler ud fra egeninteresse. Men i modsætning til dyr, der stoler på styrke, skal mennesker stole på intelligens for at overleve. Han anså brugen af styrke mod andre som foragtelig.

Centrale pointer:

- **Egeninteresse:** Yang Zhu fremhævede vigtigheden af at handle i egeninteresse og anså det for nødvendigt for overlevelse og trivsel.
- **Naturalisme:** Han understregede naturalisme som en vej til at bevare livet, hvilket indebærer at leve i overensstemmelse med ens naturlige tendenser.
- **Hedonisme:** Selvom nogle beskriver ham som en hedonist, var hans syn på nydelse ikke kun begrænset til fysiske fornøjelser, men også til aktiviteter som at læse en bog eller gå en tur i skoven.
- **Kritik af magtmisbrug:** Yang Zhu kritiserede dem i magtpositioner, der brugte deres stilling til at fremme deres egne interesser på bekostning af retfærdig regeringsførelse.
- **Syn på døden:** Han mente, at man ikke skulle stræbe efter at leve ud over ens tildelte levetid, og at døden var en naturlig del af livet, som man ikke skulle frygte.
- **Afvisning af ceremonier:** Han så ingen værdi i begravelsesceremonier for de afdøde.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Epikur:** Ligesom Epikur mente Yang Zhu, at nydelse ikke nødvendigvis kun var jagten på fysisk tilfredsstillelse, men simpelthen forfølgelse af det, der var godt for én selv.
- **Aristippus af Cyrene:** Aristippus' synspunkter på nydelse og selvnydelse ligner Yang Zhus, idet han mente, at nydelse var det højeste mål, man kunne stræbe efter i livet.
- **Charvaka:** Den indiske filosofiskole Charvaka, grundlagt af Brhaspati omkring 600 f.Kr., delte Yang Zhus afvisning af overnaturlige enheder og religiøse påstande, og betonedede ligeledes nydelsens forfølgelse som livets

ultimative mål.

- **Mencius:** Mencius kritiserede Yang Zhus filosofi skarpt og anså den for at underminere samfundet ved at indføre radikal tænkning.
- **Mo Tzu:** Yang Zhus samtidige Mo Tzu, der efter et liv viet til at ændre hjerter og sind, til sidst opgav sine bestræbelser på at omdanne tyranner til filosoffer og syndere til helgener, kan også perspektiveres i forhold til Yang Zhus filosofi.

Mo Tsu (ca. 470-391 f.Kr.)

Mo Tsu var en indflydelsesrig kinesisk filosof, logiker og essayist, der grundlagde skolen for mohisme under perioden for de Hundrede Skoler (den tidlige del af De Stridende Staters Periode, ca. 475-221 f.Kr.). Han var født i det, der nu er Tengzhou, Shandong-provinsen, og brugte en del af sit liv som regeringsminister i Song. Mo Tsu var kendt for at fokusere på universel kærlighed, social orden, himlens vilje, deling og at ære de værdige.

Centrale pointer:

- **Universel Kærlighed (Jian'ai)**
- **Opgør med Konfucianisme og Yangisme:** Mo Tzu repræsenterer en modsætning til konfucianisme og yangisme ved at fremhæve upartisk kærlighed og universel omsorg frem for familieforpligtelser eller egoisme.
- **Utilitaristisk Samfundsopfattelse:** Mohismen betoner det mest nyttifulde for samfundet, med mål som en velholdt stat, en talrig befolkning, og et stabilt samfund.
- **Politisk Perspektiv og Utopi:** Mo Tzu's ideer er rettet mod den politiske elite, idet han foreslår en politisk kosmos baseret på upartisk kærlighed for at undgå konfuciansk partiskhed og fremme fred.
- **Antropologisk Præmis og Reduktionisme:** Der er en antagelse om, at mennesker kan formes og primært motiveres af nytteværdi. Dette fører til en reduktionistisk syn på individet i mohismen.
- **Implementering gennem Afretning og Argumentation:** Mo Tzu mener, at upartisk kærlighed skal implementeres gennem både opdragelse (belønning og sanktion) og rationel argumentation.
- **Argumentationsteknikker:** Mo Tzu bruger historiske eksempler/autoritet/konger, logisk argumentation + gendrivelse af indsigelser, og understregning af nytteværdien.
- **Samfundsmæssig Hierarki i Argumentation:** stat / by / familie / person

Supplement:

- **Imod Militær Aggression:** En fordømmelse af krigsførelse som både uproduktiv og umoralsk.
- **Økonomisk Ansvarlighed:** Vægt på sparsommelighed og funktionalitet over form i forskellige menneskeskabte artefakter og praksisser.

- **Himmelens Vilje:** Forestillingen om himlen som en personlig guddommelig og formynderlig agent, der belønner de gode og straffer de onde.
- **Imod Fatalisme:** Argument imod doktrinen om fatalisme, hvor menneskelig visdom og indsats har effekt på udfald af menneskelig bestræbelse.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Konfucius:** Mo Tsu's ideer om universel kærlighed og social orden stod i skarp kontrast til Konfucius' fokus på rituelle praksisser og familiebaseret etik.
- **Laozi (Daoisme):** Mo Tsu's fokus på social orden og aktiv intervention adskiller sig fra Laozi's mere passive og naturlige tilgang til orden og harmoni.
- **Yang**
- **Mill** Utilitarisme
- **Jesus** næstekærlighed

Middelalder og Renæssance

Middelalderens filosofi var præget af en teocentrisk tilgang, og synkretisme med græsk filosofi.

- **Tidlig Middelalder og Kristen Filosofi (ca. 300-800)**: Herunder Augustin, som inddrager neoplatonisk filosofi.
- **Skolastikken (ca. 1100-1700)**: Forening af tro og fornuft, herunder Anselm af Canterbury og Thomas Aquinas.
- **Mystik (ca. 1200-1600)**: Fokus på personlig, åndelig erfaring, Meister Eckhart.

I Renæssancen genopblusser interesse for klassisk viden.

- **Humanisme (ca. 1400-1600)**: Denne periode betonedede menneskelig værdi og potentiale, med tænkere som Erasmus af Rotterdam og Pico della Mirandola.
- **Niccolò Machiavelli (1469-1527)**: Forfattede “Fyrsten”, en banebrydende tekst i politisk teori, der brød med middelalderlige etiske og religiøse normer.
- **Reformationsfilosofi (ca. 1500-1600)**: Med skikkelser som Martin Luther og Jean Calvin, der udfordrede den katolske kirkes autoritet og lære.

I det følgende kigger vi på Aquinas og Luther.

Thomas Aquinas (1226-1274)

Thomas Aquinas var en italiensk filosof og teolog i middelalderen, kendt for sin syntese af kristen teologi og Aristotelisk filosofi. Han var medlem af den Dominikanske orden.

Centrale pointer:

- **Lex Aeterna (Den Evige Lov):** Aquinas betragter Lex Aeterna som Guds evige fornuft, som er grundlaget for al orden i universet. Denne lov er ikke direkte tilgængelig for mennesker men er grundlaget for al anden lov.
- **Lex Naturalis (Naturlig Lov):** Dette er en moralsk lov, som Aquinas mener er indskrevet i menneskets hjerte. Den er universel og kan erkendes gennem fornuft. Lex Naturalis søger at fremme 'Bonum Humanum' (det menneskelige gode).
- **Lex Divinum (Guddommelig Lov):** Denne lov er åbenbaret gennem skrifterne og er en vejledning for mennesker til at opnå evig salighed. Denne lov hører til den overnaturlige sfære og omfatter religiøse love og påbud.
- **Lex Humana (Menneskelig Lov):** Dette er de love, som mennesker laver. Ifølge Aquinas skal disse love afspejle både den naturlige lov og Guds evige lov for at være retfærdige. Lex Humana findes i den naturlige sfære og er underlagt menneskelig administration, såsom staten.
- **Teologiske dyder og integration af klassiske kardinaldyder** tro(fides), håb(spes) og kærlighed(caritas); sammenlignet med visdom(prudentia), retfærdighed(lustitia), mod(fortitudo), mådehold(temperantia) fra platons republikken.
- **Naturlig Teologi:** Aquinas understreger, at mennesker kan opnå en vis forståelse af Gud gennem filosofi og 'lumen naturale' (naturligt lys), dvs. den menneskelige fornuft.
- **Den Naturlige og Overnaturlige Side:** Aquinas ser universet som opdelt i en naturlig og en overnaturlig sfære. Den naturlige sfære er tilgængelig gennem menneskelig fornuft og observation, mens den overnaturlige sfære omfatter guddommelige sandheder, som kun kan kendes gennem åbenbaring og tro. Men kirken fungerer som et bindeled mellem den naturlige og den overnaturlige sfære. Gennem sakramenterne formidler kirken den guddommelige nåde i den naturlige verden.
- **Bonum Divinum (det himmelske gode):** Det ultimative gode. 'Be-

atitide', eller salighed, hvilket er en guddommelig gave og målet for menneskelig eksistens. (Teologisk aspekt).

- **Bonum Humanum (det jordiske gode).** Det gode i menneskelivet. Moralske dyder, relateret til daglige valg og handlinger. (fastholder og indfælde aristoteles etik). Teoretisk fornuft og praksis fornuft
- **Naturlig theologi og åbenbaret theologi:** Naturlig baseret på fornuft og observationer uden åbenbaring, ie. hans fem gudsbeviser. Åbenbaret baseret på bibel og kirke. Begge vigtige og komplemntære. Summa Theologica forsøger integrere de to.

Udvalgte værker:

- **Summa Theologica** (1265–1274): Et ufærdigt værk, der udgør en omfattende syntese af kristen teologi og Aristotelisk filosofi.
- **Summa contra Gentiles** (1259–1265): En apologetisk tekst, der forsvaret kristendommen mod ikke-kristne filosofier.
- **Disputed Questions on Truth** (1256–1259): Behandler teologiske og filosofiske spørgsmål i form af disputatser.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Aristoteles:** Aquinas udbyggede Aristoteles' tanker og tilpassede dem til en kristen kontekst.
- **Platon:** I modsætning til de tidlige kirkefædre, som integrerede Platons ideer, fokuserede Aquinas mere på Aristoteles.
- **Epikur:** Aquinas' dydsetik står i kontrast til Epikurs fokus på nydelse som det højeste gode.
- **Kant, Mill** Dydsetik kontra pligtetik og nytteetik

Martin Luther (1483-1546)

Martin Luther var en tysk munk og teolog, der blev en central skikkelse i den protestantiske reformation. Født den 10. november 1483 i Eisleben, Tyskland, og død samme sted den 18. februar 1546. Han studerede filosofi og jura, før han i 1505 trådte ind i et Augustinerkloster og blev ordineret som præst to år senere. Han fortsatte sine teologiske studier på universitetet i Wittenberg, hvor han blev professor i bibelstudier.

- **Frelsesforståelse baseret på Tro Alene:** Luther understregede ideen om, at frelse opnås gennem tro alene ('sola fide'), hvor mennesket betragtes som grundlæggende syndigt, men kan blive retfærdiggjort gennem Guds nåde.
- **Traditionskritik af den Romersk Katolske Kirke:** Luther kritiserede kirkens traditioner, herunder brugen af filosofi og kirkefædre i teologien, og fastholdt princippet om 'sola scriptura', hvilket betyder, at Bibelen er den eneste autoritative kilde til kristen tro. – **Verslige regimente og åndelige regimente:** Tvangens/kejserens rige vs. frihedens/kristi rige (sola scriptura, solo fide). Menneske står i spændingsfeltet mellem de to regimenter (ikke enten det ene eller det andet). Mennesket står i dobbelt relation til begge, som både synder og frelst.
- **Simul justus et peccator:** Mennesket er samtidig retfærdig og synder; frelsen findes ikke i menneskets egen fortjeneste, men som en gave fra gud.
- **Separation af stat og kirke** Politiske myndighed kan ikke udstrækkes til kirkelige anliggender (moderne sprog: indre kirkelige anliggender). (Men gud står også bag det hele inkl. det verslige/konge/dronning etc.)
- **Lovens Dobbelt Brug:** Luther så loven som havende to funktioner: den civile brug (til at opretholde orden i samfundet) og den teologiske brug (til at vise menneskets syndighed og behov for frelse).
- **Skillelinjen mellem Lov og Evangelium:** En central dialektik i Luthers tanke, hvor han argumenterer for, at Gud interagerer med menneskeheden på to grundlæggende måder - loven og evangeliet.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Kierkegaard:** Begge tænkere betoner den individuelle tro og forholdet til Gud, men Kierkegaard fokuserer mere på det subjektive og eksistentielle aspekt.

- **Bultmann:** Bultmanns teologi var påvirket af Luther, især i hans syn på retfærdiggørelsen og kritikken af kirken.
- **Kant:** Selvom Kant fokuserer mere på fornuften, deler han Luthers interesse for individets moralske ansvar.

Oplysningstiden (1600-1800)

Oplysningstiden (her strækkende sig fra Descartes til Kant) var en periode med filosofisk fokus på fornuft, videnskab og kritisk tænkning.

- **Rationalismen:** Med tænkere som Descartes, Spinoza og Leibniz, fokuserede denne retning på fornuft som hovedkilden til viden og udforskede dybe metafysiske spørgsmål.
- **Engelske Empirikere:** Hobbes, Locke, Hume og Bacon repræsenterede denne bevægelse, som understregede erfaring og observation som vigtige videnkilder, og udfordrede rationalistiske ideer.
- **Franske Oplysningsfilosoffer:** Voltaire, Rousseau og Montesquieu koncentrerede sig om politisk og social kritik, og deres tanker om frihed og regeringsformer påvirkede den franske revolution og moderne demokrati.
- **Immanuel Kant:** Han repræsenterer en syntese af rationalisme og empirisme og bidrog betydeligt til moderne etik og erkendelsesteori.

I det følgende kigger vi særligt på Descartes, Spinoza og Kant. Men jeg har også tilføjet Hume og Locke, for at have et par engelske empirikere som kontrast.

René Descartes (1596-1650)

René Descartes var en fransk matematiker og filosof og er ofte betragtet som den moderne filosofis fader. Han bidrog betydeligt til både matematik og filosofi, og hans arbejde spillede en central rolle i den videnskabelige revolution i det 17. århundrede.

Centrale pointer:

- **Skepticisme og Metodisk Tvivl:** Descartes anvender skepticisemens ideer metodisk gennem det, han kalder ‘metodisk tvivl’. Han udforsker dette gennem flere argumenter i sine meditationer, især i den første, hvor han betvivler sansernes pålidelighed, drømme og muligheden for en ondskabsfuld dæmon.
- **Cogito Argumentet:** Forestillingsmæssig krise, – hvad kan vides med sikkerhed? I den anden meditation når Descartes frem til sit berømte “cogito ergo sum”-argument, hvilket han ser som bevis på eksistensen af den tænkende selv.
- **Teologisk Rationalisme:** Descartes’ arbejde er dybt forankret i en kombination af religiøs overbevisning og rationalisme.
- **Ontologisk gudsbevis:** Argumentation for Guds eksistens baseret på begrebet om en perfekt væsen. A priori ræsonnement – idéen om et perfekt væsen inkluderer eksistensen, da eksistensen er perfektion, og idéen er a priori – og afledt af konceptet og ikke ydre observation.
- **Årsagsargument for gud:** Han forsøger at forene religiøsitet og rationalisme gennem argumentation for Guds eksistens, især i hans tredje meditation. Han argumenterer for, at da vi har en ide om en perfekt Gud, og at noget ikke kan komme fra intet, må der være en væsen med uendelig realitet (Gud) som årsag til denne ide. Dette argument tager udgangspunkt i årsagsprincip om at der ikke være mere indeholdt i virkningen end i årsagen. Han skelner mellem forskellige typer af argumenter for Guds eksistens,
- **Descartes’ Gudsbegreb:** Han forestiller sig en Gud, der er både theistisk(aktiv) og deistisk(ikke-indgribende) - en Gud, der skabte verden og opretholder den, men ikke direkte griber ind i den.
- **Cartesiansk dualisme:** Teorien om, at sind(res cogitans) og krop(res extensa) er to adskilte substanser, der interagerer med hinanden.
- **Indflydelse og Arv:** Descartes’ ideer har haft en omfattende indflydelse på efterfølgende filosofisk og videnskabelig tænkning, herunder hans fokus

på subjektet og forholdet mellem krop og sjæl.

- **Cartesisk-kantiansk vending mod subjektet.** Der sker en vending fra ontologi til epistemologi, ifht. subjektet.

Udvalgte værker:

- “Meditations on First Philosophy” (1641): Introducerer det berømte udsagn “cogito, ergo sum” (jeg tænker, altså er jeg) og behandler eksistensen af Gud og sjælens uadskillelighed fra kroppen.
- “Discourse on the Method” (1637): Fokuserer på metoden til videnskabelig og filosofisk tænkning.
- “Principles of Philosophy” (1644): En tekstbogsversion af hans filosofi, dedikeret til Prinsesse Elizabeth af Bøhmen, der behandler menneskelig viden, materielle ting og universet.
- “The Passions of the Soul” (1649): Omhandler følelser og deres rolle i menneskelivet.
- “La Géométrie” (1637): Et værk, der kombinerer algebra og geometri, hvilket førte til udviklingen af det kartesiske koordinatsystem.

Perspektivering til andre tænkere:

- Platon: Ligheder i vægt på rationel indsigt og medfødte ideer.
- Aristoteles: Afvigelser fra Aristoteles’ materie-form doktrin og teleologi.
- Thomas Aquinas: Fælles interesse i fornuftens rolle, men Descartes’ tilgang til teologi adskiller sig.
- Anselm af Canterbury: gudsbevis
- Spinoza: Påvirket af Descartes’ rationalisme, men udvikler sin egen monistiske filosofi.
- Kierkegaard: Står i skarp kontrast til Kierkegaards fokus på eksistentia-lisme og subjektivitet.

Baruch Spinoza (1632-1677)

Baruch Spinoza, også kendt under sit latiniserede navn Benedictus de Spinoza, var en indflydelsesrig filosof af portugisisk-jødisk herkomst. Han blev født i Amsterdam og spillede en væsentlig rolle i oplysningstiden og det 17. århundredes rationalisme.

Spinoza voksede op i en portugisisk-jødisk familie i Amsterdam. Hans forældre var blandt mange jøder, der blev tvunget til at konvertere til kristendommen, men fortsatte med at praktisere jødedommen i hemmelighed. Efter at være undsluppet fra inkquisitionen i Portugal, blev Spinozas far en betydelig købmand i Amsterdam. Spinoza selv uddannede sig i jødedommen, men udviklede kontroversielle ideer, som førte til hans ekskommunikation fra det jødiske samfund i en ung alder.

Centrale pointer:

- **Pantheisme – Deus Sive Natura:** Spinoza identificerer Gud med naturen, hvilket markerer et brud med traditionelle theistiske gudsbegreber, som eksempelvis hos Descartes. Dette fører til en pantheistisk opfattelse, hvor alt i universet er en udtrykning af Gud.
- **Natura Naturans og Natura Naturata:** Disse begreber beskriver to aspekter af naturen: Natura Naturans som den aktive, selvudfoldende, dynamiske natur, og Natura Naturata som den natur, der er blevet frembragt af denne proces.
- **Determinisme:** Alt er forudbestemt af guddommelige naturlove, uden tilfælde.
- **Adskillelse mellem indre og ydre religionsdyrkelse**
- **Forholdet mellem Stat og Kirke:** Spinoza foreslår en adskillelse af stat og kirke, hvor staten har det overordnede ansvar for den offentlige orden og sikring af borgerens velfærd, mens den indre religionsdyrkelse er et privat anliggende. Stat har myndighed og kan regulere ydre religionsdyrkelse, – da statens mål er at sikre borgeres selvudfoldelse.
- **Menneskets og Lovens Natur:** Spinoza skelner mellem naturlove, menneskelige love, og guddommelige love. Han argumenterer for, at de guddommelige love er en del af den naturlige orden og repræsenterer etiske principper, mennesket selv fremskriver.
- **Profetens Rolle:** Spinoza naturaliserer profeten som et ekstraordinært, men fejlbarligt menneske, hvis åbenbaringer og syner skal forstås ud fra

- dennes personlige kontekst og natur, snarere end som absolutte sandheder.
- **Religion**, profetskikkelse + profetier – forestillingsforsøg på at komme til indsigt i hvad det gode er for mennesket. - vigtigt at vi ikke forstår religion på udsagnsniveau, med hvad det søger, – det gode. Men vi er tilbøjelige til at læse det overfladisk.
  - **Spinozas Politiske Filosofi**: I modsætning til Aquinas og Luther ser Spinoza staten som grundlæggende sekulær og forankret i naturen snarere end i en guddommelig orden. Han argumenterer for religionsfrihed og religiøs pluralisme med staten som fortolker og vogter af den ydre religionsudfoldelse.
  - **Ontologisk Monisme og Ætiologi**: Spinoza fremfører en ontologisk monisme, hvor der kun er én grundlæggende substans – naturen (eller Gud). Han afviser eksistensen af formålsårsager og fokuserer udelukkende på virkeårsager, hvilket tyder på et naturdeterministisk syn på universet.
  - **Overgang fra Naturtilstand til Civilsamfund**: Naturlig selvudfoldelsesdrift (Conatus) styrkes ved at indgå med pagtsammenslutning med andre mennesker. Staten er givet naturalistisk – statens mål at sikre ret til selvudfoldelse. Han mener at dette fører hen imod demokrati.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Descartes**: Spinoza udviklede ideer, der byggede på, men også afveg markant fra Descartes' filosofi, især omkring substans og Guds natur.
- **Hobbes**: Ligesom Hobbes, beskæftigede Spinoza sig med politisk filosofi og menneskets natur, men nåede til forskellige konklusioner om menneskets grundlæggende natur.
- **Leibniz**: Begge filosoffer var rationalister, men Leibniz var uenig med Spinoza omkring mange centrale spørgsmål, herunder Guds natur og universets determinisme.
- **Bultmann** Spinoza foregriber lidt bultmann, ifht. at religiøse forestillinger
- **Schopenhauer** Wille zum Leben minder om Spinozas Conatus

John Locke (1632-1704)

John Locke, født i 1632 i Wrington, Somerset, England, var en engelsk filosof og politisk teoretiker. Han døde i 1704 i High Laver, Essex. Locke er anerkendt som grundlæggeren af britisk empirisme og forfatter til det første systematiske forsvar for politisk liberalisme. Han tilbragte en stor del af sit liv ved Oxford Universitet, hvor han fokuserede på logik, metafysik, klassikere, og medicin. Han var også associeret med førende Oxford-videnskabsmænd som Robert Hooke og Robert Boyle.

I 1666 mødte Locke parlamentarikeren Anthony Ashley Cooper, senere den første Earl of Shaftesbury, hvilket førte til et livslangt venskab og professionelt partnerskab. Locke blev Cooper's personlige læge og spillede en central rolle i det engelske politiske liv gennem sit arbejde med Cooper.

Centrale pointer:

- **Empirisme:** Locke mente, at mennesket ikke er født med indbyggede ideer, men at al viden kommer fra erfaring og perception. Dette står i kontrast til den rationalistiske skole, som hævdede, at visse ideer er medfødte.
- **Tabula Rasa:** Han argumenterede for, at mennesket ved fødslen er som en tom tavle (tabula rasa), og at personlighed og viden formes gennem erfaring.
- **Naturtilstanden og sociale kontrakter:** Locke fremsatte teorier om naturtilstanden og sociale kontrakter, hvor regeringer dannes gennem gensidig aftale for at beskytte individuelle rettigheder.
- **Ejendomsrettigheder:** Han argumenterede for, at ejendom opstår gennem arbejde og anstrengelse, og at regeringens rolle er at beskytte ejendomsrettigheder.
- **Religionsfrihed og tolerance:** Locke var fortaler for religionsfrihed og mente, at regeringer ikke bør bestemme religionen for deres folk. Dog undtog han ateister og katolikker fra sin tolerance på grund af deres forpligtelser over for eksterne autoriteter.
- **Statsstyre og begrænset regering:** Han argumenterede for begrænset regering og rettigheder for individer overfor statsmagten.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Thomas Hobbes:** I modsætning til Hobbes' mere pessimistiske syn på

naturlilstanden, så Locke mennesket som i stand til at leve fredeligt og fornuftigt uden en central regering.

- **Jean-Jacques Rousseau:** Rousseaus ideer om uddannelse og børneopdragelse var stærkt påvirket af Lockes tanker, især hans værk "Some Thoughts Concerning Education".
- **David Hume og Immanuel Kant:** Lockes teorier om bevidsthed og selv, præsenteret i hans værk om menneskelig forståelse, påvirkede senere tænkere som Hume og Kant.
- **Voltaire og de skotske oplysningstænkere:** Lockes politiske og filosofiske ideer påvirkede Voltaire og mange skotske oplysningstænkere, samt de amerikanske revolutionære.
- **Adam Smith og Karl Marx:** Lockes definition af ejendom som produktet af en persons arbejde influerede både Adam Smiths kapitalisme og Karl Marx' socialisme.

David Hume (1711-1776)

David Hume blev født den 26. april 1711 i Edinburgh, Skotland, og døde den 25. august 1776 i samme by. Hume, der oprindeligt hed Home, ændrede staveformen af sit navn i 1734. Han blev født i en familie af advokater, men havde en tidlig interesse for filosofi og humaniora. Han studerede ved University of Edinburgh, men afsluttede ikke sin uddannelse og modtog ingen grad. Efter studierne tilbragte Hume en periode med intens læsning og skrivning, hvor han udviklede sine filosofiske tanker. Selvom han havde ambitioner om en akademisk karriere, blev hans første store værk, "A Treatise of Human Nature," modtaget med begrænset anerkendelse. Senere i livet opnåede han dog anerkendelse som essayist og historiker, og han tilbragte en tid i Paris, hvor han blandt andet mødte Jean-Jacques Rousseau.

Centrale pointer:

- **Empirisme:** Hume argumenterer for, at al vores viden stammer fra sanseerfaringer. Han udfordrede den traditionelle opfattelse af menneskelig forståelse ved at hævde, at vores viden primært er baseret på erfaringer frem for fornuft.
- **Skepticisme:** Han udtrykte tvivl om vores evne til virkelig at kende til verden og viste skepsis over for religion og metafysik.
- **Kausalitet:** Hume hævdede, at vores opfattelse af årsag og virkning er grundlagt på vane og erfaring, ikke på en logisk eller nødvendig forbindelse mellem hændelser.
- **Moral:** Han så moral som et produkt af vores følelser og sociale interaktioner snarere end en følge af universelle etiske principper.
- **Bevidsthedens natur:** Hume delte menneskelig bevidsthed op i 'indtryk' og 'ideer', og fremførte, at alle ideer er afledt af vores sensoriske indtryk.
- **Personlig identitet:** Han udfordrede forestillingen om en permanent personlig identitet og hævdede, at vores 'selv' er en samling af forskellige perceptioner og erfaringer.
- **Religion:** Hume var kritisk over for religiøse overbevisninger og mirakler, og argumenterede for, at de ofte manglede rationel begrundelse.
- **Æstetik:** Han bidrog også til æstetikken ved at undersøge naturen og grundlaget for skønhed og kunst.

Perspektivering til andre tænkere:

- **John Locke:** Humes empirisme byggede på og videreudviklede Lockes

ideer, særligt i forhold til hvordan erfaring danner grundlaget for al viden.

- **George Berkeley:** Ligesom Berkeley fokuserede Hume på perceptionens rolle i forståelsen af virkeligheden, men han var mere skeptisk over for metafysiske forklaringer.
- **Isaac Newton:** Hume var inspireret af Newtons videnskabelige metode og anvendte en lignende empirisk tilgang til filosofien.
- **Immanuel Kant:** Hume vækkede Kant fra hans “dogmatiske slummer” og inspirerede Kant til at udvikle sin egen kritiske filosofi.
- **Jean-Jacques Rousseau:** Selvom Hume hjalp Rousseau under hans eksil i England, udviklede de to filosoffer markant forskellige syn på menneskelig natur og samfund.

Immanuel Kant (1724-1804)

Immanuel Kant, født i Königsberg, Prussen (nu Kaliningrad, Rusland), var en tysk filosof og en af de centrale skikkelser i oplysningstiden. Han lavede omfattende og systematiske værker i epistemologi, metafysik, etik og æstetik.

Centrale pointer:

- **Apriori og Aposteriori:** Kant skelner mellem apriori og aposteriori viden. Apriori viden er uafhængig af erfaring (som matematik, tid og rum etc.), mens aposteriori viden afhænger af erfaring. I sin moralfilosofi argumenterer Kant for, at moralske principper (såsom kategoriske imperativer) er apriori.
- **Fornuften og Kropslige Præferencer:** Kant ser fornuften som grundlaget for moral, i modsætning til kropslige præferencer, som han anser for at være kilden til individuelle tilfældige og subjektive ønsker. Fornuften leder os til almene nødvendige principper / maksimer.
- **Kategoriske og Hypotetiske Imperativer:** Kategoriske imperativer er absolutte moralske påbud, der gælder uanset personlige ønsker eller mål. Hypotetiske imperativer, derimod, er betingede og afhængige af individuelle mål eller ønsker, i.e hvis jeg vil ... så ....
- **Autonomi og Heteronomi:** Autonomi i Kants etik betyder selvstyre, hvor en person følger moralsk lov, som de har bestemt gennem fornuft. Heteronomi refererer til styring af eksterne kræfter eller ønsker.
- **Deontologisk etik / pligt-etik:** For Kant er den gode vilje det eneste betingelsesløst gode. Den gode vilje handler om intentioner og principper, ikke om resultaterne af handlinger. Maximer, agtelse og pligt er centralt for dette koncept.
- **De Tre Praktiske Postulater:** Kants tre praktiske postulater omfatter: a) Guds eksistens, b) sjælens udødelighed, og c) fri vilje. Disse postulater er ikke videnskabeligt beviselige, men er nødvendige for at give mening til moralsk handling og den moralske lovs fulde anvendelse.
- **Subjektivitet** Ting kan kun erkendes subjektivt(Ding für mich) og ikke objektivt(Ding an sich)
- **Transcendental idealisme:** Kant mente, at rum og tid er subjektive intuitionsformer / verden er en konstueret i vores forstand. Transcendental viden er handler om objekter, men måden vi kan kende objekter(tid/rum/etc.) på før vi sanser dem. Metafysik -> epistemologi.

Udvalgte værker:

- **Kritik af den rene fornuft** (1781/1787): Et værk, hvor Kant argumenterer for, at rum og tid er blot "intuitionsformer", der strukturerer al erfaring, og at erfaringens objekter er blot "fænomener". Han forsøgte at imødegå skepticisismen ved at foreslå, at vi opfatter objekterne i overensstemmelse med vores rumlige og tidsmæssige intuitionsformer og vores forståelseskategorier.
- **Grundlæggelse af moralens metafysik** (1785): Her undersøger Kant de fundamentale filosofiske spørgsmål i moralen og argumenterer for, at moralske krav præsenterer sig som værende ubetinget nødvendige. Kant fokuserer på moralske principper, der kan etableres a priori, dvs. uden at trække på observationer af menneskelig adfærd.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Platon:** Kants skelnen mellem den fornuftige og den følbare verden minder om Platons skelnen mellem ideernes verden og den fysiske verden.
- **David Hume:** Kant blev inspireret af Hume til at udvikle sin kritik af ren fornuft og sin forståelse af moral og etik.
- **Spinoza:** Kant og Spinoza deler en interesse i at forstå forholdet mellem etik og metafysik, selvom deres tilgange og konklusioner adskiller sig betydeligt.
- **Mill:** Kontrast nytteetik vs pligtetik

Moderne Periode (1800-1945)

Denne periode i filosofien, som løber fra 1800-tallet til midten af det 20. århundrede, var præget af forskellige og ofte modstridende filosofiske bevægelser.

- **Religiøs Eksistentialisme:** Med Søren Kierkegaard, der undersøgte individets eksistentielle udfordringer og forholdet til tro og Gud.
- **Filosofisk Pessimisme og Nihilistisk Eksistentialisme:** Arthur Schopenhauer og Friedrich Nietzsche, der fokuserede på pessimisme, nihilisme og kritik af traditionelle moraler.
- **Tysk Idealisme:** Johann Gottlieb Fichte, Georg Wilhelm Friedrich Hegel og Friedrich Wilhelm Joseph Schelling, som udforskede subjektets rolle i virkelighedens opfattelse.
- **Historisk Materialisme:** Karl Marx og Friedrich Engels, der argumenterede for, at økonomi og materielle forhold er drivkræfterne bag samfundets udvikling.
- **Fænomenologi:** Edmund Husserl og Martin Heidegger, som studerede bevidsthedens struktur og menneskets oplevelse af verden.
- **Utilitarisme:** Jeremy Bentham og John Stuart Mill, der udviklede en etisk teori baseret på konsekvenser og størst mulig gavn.
- **Psykoanalyse** Sigmund Freud og Carl Gustav Jung, udvidede filosofien om tanke og bevidsthed med det ubevidste, arketyper, etc.
- **Logik, Positivism, Sprogspil:** Gottlob Frege, Rudolf Carnap, Bertrand Russell og Ludwig Wittgenstein, som bidrog til moderne logik og analytisk filosofi.

Af ovenstående kigger vi i det følgende på eksistentialisme, fænomenologi, og sprogspil. Schopenhauer og Husserl er tilføjet, som perspektivering til Nietzsche og Heidegger.

Edmund Husserl (1859-1938)

Edmund Husserl var en tysk filosof, mest kendt som grundlæggeren af fænomenologien. Han blev født den 8. april 1859 i Prossnitz, Mähren, og døde den 27. april 1938 i Freiburg. Husserl studerede fysik, matematik, astronomi og filosofi ved universiteterne i Leipzig, Berlin og Wien. I Wien modtog han sin doktorgrad i filosofi i 1882. Inspireret af sin lærer Franz Brentano, bevægede Husserl sig fra matematisk forskning til psykologiske analyser af matematikkens grundbegreber. Han oplevede en intellektuel krise i sin tidlige karriere, hvilket førte til en afvisning af psykologismen, en teori han tidligere havde støttet.

Centrale pointer

- **Intentionalitet:** Husserl betragtede bevidsthedsenheder som intentionelle akter eller oplevelser, da de altid repræsenterer noget som noget. Dette koncept spiller en central rolle i hans filosofi, hvor han forkaster repræsentationsteorier og fokuserer på intentionelle indhold som nøglen til forståelse af bevidsthed.
- **Fænomenologisk reduktion:** Husserl udviklede ideen om fænomenologisk reduktion, hvorved filosoffer kan koncentrere sig om umiddelbart oplevede fænomener og søge efter essenser af ting.
- **Ren logik og mening:** Han interesserede sig for en generel teori om inferentielle systemer og meningsfulde sætninger, som han mente var fundamentet for alle videnskaber. Han undersøgte betydningen af sproglige ytringer og deres forhold til bevidsthedsindhold.
- **Eidetisk reduktion:** En metode til at afdække abstrakte træk fælles for en række eksempler gennem fri fantasivariation, hvilket er central i hans metodologi.
- **Forholdet mellem psykologi og filosofi:** I sit tidlige arbejde forsøgte Husserl at etablere matematiske og logiske principper på psykologiske operationer, en tilgang han senere forkastede til fordel for en mere filosofisk orientering.
- **Bevidsthedens sfære:** Husserl skelner mellem forskellige "sfærer" af bevidsthed og beskriver overgangen fra verdenlig bevidsthed til en sfære af ren bevidsthed.

- **Transcendental idealisme:** I sin senere karriere insisterede Husserl på, at han altid havde tilstræbt at være en transcendental idealist, og at denne tilgang var konsekvent gennem hans arbejde.

Perspektivering til andre tænkere

- **Franz Brentano:** Husserls tidlige arbejde blev stærkt påvirket af Brentano, især hans kritik af psykologismen og hans fokus på deskriptiv psykologi.
- **Carl Stumpf:** Husserl var elev af Stumpf, og han påvirkede Husserls udvikling af deskriptive begreber.
- **Gottlob Frege:** Frege kritiserede Husserls tidlige arbejde, hvilket førte til Husserls afvisning af psykologismen.
- **Immanuel Kant:** Husserls senere arbejde, især hans transcendental idealisme, viser en vis parallel med Kants filosofi.
- **René Descartes:** Husserl brugte ofte rumlige metaforer, der minder om Descartes' filosofi, men hans tilgang til bevidsthed og fænomenologi adskiller sig markant fra Descartes' dualisme.

Martin Heidegger (1889-1976)

Martin Heidegger blev født den 26. september 1889 i Meßkirch, Baden, Tyskland, og døde den 26. maj 1976 i samme by. Han var søn af Johanna (Kempf) og Friedrich Heidegger og opvokset i en romersk-katolsk familie. Han begyndte først at studere til præst, men skiftede senere til filosofi og blev påvirket af Edmund Husserls fænomenologi.

- **Da-sein og eksistentialanalyse:** Heidegger introducerer begrebet “Da-sein” (væren-her) og udfører en eksistentialanalyse for at forstå mennesket som værende i verden (In-der-Welt-sein). Denne analyse fokuserer på menneskets forhold til verden, tid, og andre væsener.
- **Eksistentialer** Grundlæggende strukturer for menneskelig eksistens, i.e.: Dasein, In-der-Welt-Sein, Mitsein, Sorge, Geworfenheit, Befindlichkeit, Angst, Sein-zum-Tode, . . .
- **Eksistentielle** den individuelle/normative/eksistentielle tilgang til hvorledes eksistentialerne kommer til udtryk i det enkelte menneskes liv.
- **Egentlighed og Uegentlighed:** Heidegger udforsker to måder, hvorpå mennesker kan leve: i egentlighed (selvtransparens og leven i egen forståelse af sig selv og sin eksistens) eller i uegentlighed (opslugt af hverdagens gøremål i forudbestemte norme fra samfund).
- **Angst og Væren-towards-døden:** Angst ses som en vej til at frigøre sig fra uegentlighed, idet den konfronterer mennesket med dets egen dødelighed og unikke eksistens.
- **Sorge/cura** - omsorg/bekymrighed, både egentlig og uegentlig, om sin egen væren (og varetagelse af sit liv) og andre mennesker og/i verden . Fremadrettet dimension. (Evt. perspektiver/kontrast til Spinzas conatus/stræben, Schopenhauers vilje, og Nietches vilje til magt).
- **Ontisk vs. Ontologisk:** Heidegger laver en skelnen mellem det ontiske (das Seiende, det værende konkrete, partikulære) og det ontologiske (das Sein, væren, formale, universelle), hvilket fører til en dybere forståelse af menneskets væren og de grundlæggende betingelser for eksistens.
- **Fænomenologi:** Heidegger tager udgangspunkt i Husserls fænomenologi: “Zurück zu den Sachen selbst!”. Filosofien fokuserer på oplevelser/fænomener, som de præsenterer sig for os, uden forudindtagede teorier eller konceptuelle systemer. Studerer ikke objekter, men fænomener (oplevelsen af objekter i subjektet).
- **Kritik af solipsisme og skepticisimen:** Heidegger argumenterer mod

opfattelsen af mennesket som isoleret fra verden (solipsisme) og stiller sig kritisk over for skepticisismen.

- **Henkastethed i verden (Geworfenheit):** Menneskelig betingelse at være henkastet i ikke-valgt historisk/kulturel/social kontekst. Konfrontation og anerkendelse af denne er en del af eksistensen og at leve egentligt. Væren dér, og også bevægelse hen imod døden.
- **Hermeutisk Tilgang:** Heidegger anvender en hermeneutisk tilgang, hvilket indebærer en fortolkende proces. Denne proces anerkender, at vores for forståelse (eller forudindtaget forståelse) påvirker, hvordan vi oplever og fortolker verden. Filosofiens opgave er derfor at blive bevidst om og udfordre disse for forståelser. **Hermeneutisk cirkel** (begreb videreudviklet fra koncepter fra Dilthey, Schleiermacher og Augustin).
- **Åbenhed over for Væren:** En central del af Heideggers metode er ideen om åbenhed (Erschlossenheit) over for væren. Dette indebærer en erkendelse af, at vores forståelse af væren og verden altid er ufuldstændig og under konstant udvikling.
- **Tid som Fundamental Dimension:** Tid er en afgørende dimension i Heideggers fænomenologi. Han ser tid, ikke rum, som den fundamentale måde, hvorpå væren udfolder sig. Den menneskelige forståelse af tid, især fremtidighed, spiller en central rolle i hans analyse af Dasein.
- **Verdensforviklethed/henfaldenhed (Verfallenheit)** opslugt i den nære verden, som kontrast til egentlighed.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Mod Nietzsche:** Heidegger ser Nietzsche som den sidste metafysiker, da Nietzsche stadig tænker inden for de rammer, han søger at overvinde. Heidegger mener selv at overskride metafysikken.
- **Mod Kant:** Heidegger afviser Kants syn på mennesket som primært et fornuftsvæsen og argumenterer for, at menneskets verdensforståelse er resultatet af dets handlinger i verden, ikke blot intellektuelle strukturer.
- **Mod antropologisk dualisme (Platon og Descartes):** Heidegger afviser ideen om mennesket som adskilt fra sin krop eller verden. I stedet argumenterer han for en indlejret og forviklet relation mellem mennesket og verden.
- **Kierkegård** øjeblikket vs. sporadisk *eigentlichheit*
- **Descartes** som kontrast

John Stuart Mill (1806-1873)

John Stuart Mill var en engelsk filosof, politisk økonom og embedsmand. Han var en af de mest indflydelsesrige tænkere i den klassiske liberalisme og bidrog bredt til sociale teorier, politisk teori og politisk økonomi.

Centrale pointer:

- **Utilitarisme** (Utilitas latin for nytte) à la Bentham (mest mulige lykke for flest mulige) men Mill ser lykke mere kvalitativt i modsætning til Benthams mere kvantitative, – i kontrast til a priori viden.
- **Kvalitativ Hedonisme:** Mill argumenterede for, at ikke alle former for nydelse er lige værdifulde. Han understregede vigtigheden af intellektuelle og moralske nydelser over fysiske, idet de førstnævnte bidrager mere kvalitativt til menneskets lykke.
- **Socialliberal Politik og Individualisme:** Mill argumenterede for samfundsreformer for at sikre lige muligheder og understøtte individuel udvikling: Frihedsrettigheder, Ret til ejendom, Ret til sikkerhed, Ret til at få det tilbage fra staten man fortjener (ifht. de ydelser man leverer)
- **Empirisme og Induktiv Skole:** Mills tilgang var empirisk, baseret på erfaringer og observationer, og han tilhørte den induktive skole, der bygger viden gennem erfaring.
- **Sammenligning med Andre Filosofer:** Mill trækker på ideer fra Epikur og Bentham, og hans forståelse af lykke kan sammenlignes med Aristoteles' ideer.
- **Teleologisk og Naturlig Etik:** Mill anså etik som målrettet (teleologisk), fokuseret på konsekvenserne af handlinger for at opnå lykke. Han betragtede mennesket som en del af naturen, hvorved etikens mål er indlejret i den menneskelige natur.
- **Konsekventialisme:** Mill fokuserede på handlingers konsekvenser, hvor godt og ondt defineres ud fra deres evne til at frembringe lykke eller reducere smerte.
- **To Livsformer:** Mill skelner mellem en passiv (egoistisk og indadvendt – livsnysgerrighed) og en aktiv (empatisk og udadvendt – livsinteresse) livsform, hvor den sidstnævnte er mere efterstræbelsesværdig.
- **Antropologisk Model:** Mill betragtede mennesket som et unikt væsen med en blanding af altruisme og egoisme, og med en indbygget tendens til at søge nydelse og undgå smerte.
- **Handlings- og Regelutilitarisme:** Generel skelnen mellem handlingsutilita-

risme (direkte vurdering af enkelte handlinger ud fra deres konsekvenser) og regelutilitarisme (vurdering af handlinger baseret på regler, som hvis generelt anvendt, ville føre til det største gode).

- **Historisk Selvudvikling:** Mill så mennesket som et væsen i konstant udvikling, med evnen og retten til selvudfoldelse og udvikling af intellektuelle evner. Og samfundet i udvikling gennem en dialektisk process.

Udvalgte værker:

- **A System of Logic** (1843): En dybdegående undersøgelse af logikkens principper og videnskabens metoder.
- **Principles of Political Economy** (1848): Banebrydende værk i økonomisk teori, som integrerede politik og økonomi.
- **On Liberty** (1859): Et essay om individets frihed versus statens kontrol.
- **Utilitarianism** (1861): En præsentation af nytteetikken, som argumenterer for det største gode for det største antal.
- **The Subjection of Women** (1869): En tidlig feministisk tekst, der argumenterer for kvinders lige rettigheder.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Aristoteles** forståelse/syn på lykke, visse kvalitative fællestræk
- **Epikur**
- **Kant:** Mill afviste Kants kategoriske imperativ til fordel for en konsekvensbaseret etik.
- **Bentham**
- **Platon:** I modsætning til Platons idealisme, fremhævede Mill empirisme og praktisk viden.

Ludwig Josef Johann Wittgenstein (1889-1951)

Ludwig Wittgenstein var en østrigsk filosof, der primært beskæftigede sig med logik, matematikkens filosofi, sindets filosofi og sprogfilosofi. Han er kendt for sine to hovedværker: “Tractatus Logico-Philosophicus” (1921) og “Philosophical Investigations” (1953, posthumt udgivet). Hans arbejde har haft stor indflydelse inden for den analytiske filosofitradition.

Wittgenstein blev født ind i en af Europas rigeste familier i Wien og arvede en formue fra sin far i 1913. Han studerede oprindeligt ingeniørvidenskab, men hans interesse for matematikkens og logikkens filosofi fik ham til at skifte retning. I 1929 begyndte han at undervise på University of Cambridge, hvor han havde et komplekst forhold til academia og kun udgav én bog i sin levetid, “Tractatus Logico-Philosophicus”. Hans øvrige værker blev udgivet posthumt.

Centrale pointer:

- **Billedteorien om betydning:** I “Tractatus” hævdede Wittgenstein, at forslag er meningsfulde, i det omfang de afbilder tilstande eller empiriske fakta. Normative, overnaturlige eller metafysiske elementer må derfor være nonsens.
- **Sprogspil:** I “Philosophical Investigations” argumenterede han for, at ordets betydning bedst forstås gennem dets brug i et givet sprogspil.
- **Logik og etik:** Wittgenstein så logik og etik som fundamentalt ensartede, begge udtryk for pligten til sig selv.
- **Filosofiens formål:** Han anså filosofiens opgave for at være at klarlægge tanker logisk, ikke at løse store problemer, men at vise, at nogle antagne store problemer faktisk ikke er problemer.
- **Religion og etik:** Han havde en livslang interesse for religion og etik og mente, at disse områder ofte overskrider sprogrænser og dermed kan være nonsensfulde i traditionel forstand.
- **Den sene Wittgenstein:** Efter “Tractatus” ændrede han syn på mange af sine tidligere antagelser og fokuserede mere på sprogets rolle i vores forståelse af verden.
- **Personlig integritet:** Han var kendt for sin personlige integritet og insisterede på at leve et liv i overensstemmelse med hans filosofiske overbevisninger.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Bertrand Russell:** Wittgenstein blev dybt påvirket af Russells arbejde og tog til Cambridge for at møde ham. Deres samarbejde og diskussioner var afgørende for udviklingen af Wittgensteins tidlige filosofiske tanker.
- **Gottlob Frege:** Wittgensteins interesse for logikkens og matematikkens filosofi blev forstærket efter at have læst Freges arbejde.
- **G. E. M. Anscombe:** En af Wittgensteins vigtigste elever og fortolkere, som bidrog væsentligt til forståelsen og udbredelsen af hans arbejde.
- **Norman Malcolm og Rush Rhees:** Disse filosoffer var også vigtige elever og fortolkere af Wittgensteins filosofi.
- **Peter Winch og Peter Geach:** Disse to filosoffer var også vigtige i formidlingen og fortolkningen af Wittgensteins ideer.

Arthur Schopenhauer (1788-1860)

Arthur Schopenhauer blev født den 22. februar 1788 i Danzig (nu Gdańsk, Polen) og døde den 21. september 1860 i Frankfurt am Main, Tyskland. Han var søn af en velhavende købmand, Heinrich Floris Schopenhauer, og Johanna Schopenhauer, der senere blev kendt for sine romaner, essays og rejsebøger. Efter sin fars pludselige død i 1805 flyttede Schopenhauer til Weimar, hvor han fik akademisk forberedelse til universitetsstudier. Han studerede senere medicin og videnskab ved Universitetet i Göttingen og filosofi ved Universitetet i Berlin, under indflydelse af filosoffer som Platon og Kant.

Schopenhauer blev betragtet som en pessimistisk filosof, der reagerede mod den daværende idealistiske filosofi repræsenteret af Hegel. Hans arbejde blev kendt for dets forhold til både vestlig og østlig filosofi, især hans interesse i indisk filosofi og buddhisme.

Centrale pointer:

- **Viljen som Ting-i-sig:** Schopenhauer anså viljen for at være det primære element i virkeligheden, en irrationel kraft der driver al eksistens.
- **Verden som Forestilling:** Han mente, at den ydre verden kun er en forestilling eller repræsentation skabt af vores sind.
- **Pessimisme:** Schopenhauer var kendt for sin filosofiske pessimisme, hvori han hævdede, at livet i sig selv er fuldt af lidelse, og at lykke kun er fraværet af smerte.
- **Den Æstetiske Oplevelse:** Han fremhævede den æstetiske oplevelses rolle som en vej til at overvinde lidelse ved at distancere os fra viljen.
- **Medfølelse og Etik:** Han argumenterede for, at sand moral og etik er baseret på medfølelse og sympati over for andre.
- **Den Evige Retfærdighed:** Introducerede begrebet om en universel retfærdighed, der transcenderer menneskelig moral.
- **Individuationsprincippet:** Diskuterede ideen om, at individuel bevidsthed er adskilt fra verden, hvilket fører til en følelse af isolation.
- **Kunst og Æstetik:** Han så kunst og æstetiske oplevelser som en måde at flygte fra viljens lidelser.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Immanuel Kant:** Schopenhauer udviklede Kant's transcendental idealisme, men argumenterede for, at verden ikke er rationel, men drevet af

vilje.

- **Platon:** Inspireret af Platon, men modificerede hans ideer til at passe ind i sin egen filosofi, især i forhold til ideen om verden som forestilling.
- **Friedrich Nietzsche:** Schopenhauers arbejde havde stor indflydelse på Nietzsches tænkning, især i forhold til viljens begreb.
- **Sigmund Freud:** Schopenhauers ideer om det ubevidste og menneskets psykologi influerede Freuds psykoanalytiske teorier.
- **Indisk Filosofi:** Schopenhauer var blandt de første vestlige filosoffer til at integrere elementer af indisk filosofi, såsom buddhismen og opfattelsen af verden som illusion, i sin filosofi.

Friedrich Nietzsche (1844-1900)

Friedrich Nietzsche var en tysk filosof, klassisk filolog og kulturkritiker, som blev en af de mest indflydelsesrige tænkere i moderne tid. Hans forsøg på at afsløre de motiver, der ligger bag den traditionelle vestlige religion, moral og filosofi, påvirkede dybt generationer af teologer, filosoffer, psykologer, digtere, romanforfattere og dramatikere.

Nietzsche voksede op i en stærkt luthersk familie og mistede sin far, en pastor, i en ung alder. Han studerede teologi og klassisk filologi ved universiteterne i Bonn og Leipzig, hvor han blev inspireret af Arthur Schopenhauer og mødte Richard Wagner, hvilket blev starten på et livslangt venskab. Efter sin universitetsuddannelse oplevede han en række personlige og helbredsmæssige udfordringer, som påvirkede hans karriere og skrivelser.

Centrale pointer:

- **Nietzsches Syn på Mennesket:** Nietzsche opfatter mennesket som et historisk formet væsen snarere end noget med en fast defineret natur.
- **Livsbekræftende vs. Livshæmmende Moral:** Nietzsche introducerer en distinktion mellem livsbekræftende moral, der fremmer livets frie udfoldelse, og livshæmmende moral, såsom den asketiske moral, der hindrer denne udfoldelse.
- **Nietzsches Samtidskritik - Nihilisme:** Nietzsche så sin samtid som præget af nihilisme. Nietzsche foreslår en aktiv vej ud af nihilismen, hvor individer genfortolker og skaber nye værdier. Han skelner mellem passive og aktive tilgange, hvor de aktive individer besidder større "vilje til magt" og evne til at forme deres liv.
- **Viljen til Magt:** Som et værktøj for Nietzsches tænkning er ideen om "viljen til magt", et grundlæggende princip, der driver alt menneskelig adfærd. Denne vilje er dynamisk, immanent, formgivende og normgivende.
- **Evig gentagelse:** En model om at alting gentager sig.
- **Vilje til magt:** En central drivkraft i menneskelig adfærd, der søger at udtrykke og udvide sin indflydelse.
- **Overmennesket:** Et centralt koncept i Nietzsches filosofi, der repræsenterer en person, der har overvundet de traditionelle moralske værdier til fordel for en mere autentisk form for væren.
- **Viljen til intet** er der hvor viljen til magt indstifter nogle fortolkninger der hæmmer viljen til magt, – eksempelvis kristendoms

effekt/undertryggelse). Vilje til at tilintegøre sin egen vilje.

Moralens genealogi – Første afhandling

- **Moral som Historisk Artefakt:** Nietzsche ser moralske værdier som historiske konstruktioner. Kontrast til moral som a priori.
- **Overgang fra Før-Moralsk til Moralsk Epoke:** Før-moralsk: godt og slet – havde ikke moralsk konnotation, men refererede til social status (de fornemme vs. de almindelige). Historisk udvikling fra “godt og slet” til en moralsk epoke med “godt og ondt”.
- **Slavemoral vs. Herremoral:** Nietzsche stiller den kristne slavemoral, som fremmer afmagt og underkastelse, op imod den fornemme moral, som værdsætter magt og autonomi. Konflikt mellem præste- og krigerkaste er central i overgangen fra en før-moralsk til en moralsk epoke, hvor præstekasten anvender sprog og metafysik til at omvurdere værdierne og vende den aristokratiske værdiligning på hovedet.
- **Moral og Viljen til Magt:** Nietzsche forbinder moral med ‘viljen til magt’ og at moralske værdier er knyttet til magtdynamikker.
- **Viljens Frihed som Konstruktion:** Nietzsche argumenterer for, at koncepter som viljens frihed og sjælens udødelighed er konstruktioner brugt til at styrke slavemoralen.

Moralens genealogi – Anden afhandling

- **Statsdannelsens Opkomst:** Her udforsker Nietzsche de tidlige fællesskaber og staters dannelse, med en særlig fokus på den politisk-filosofiske dimension, hvor kreditor-debitor relationen også spiller en central rolle, – relateret til menneske som kan love og huske. Samvittigheden som historisk betingede fænomener. Samvittigheden udvikles i før-moralsk epoke og leder til udviklingen af et regelmæssigt, beregneligt menneske.
- **Historiefilosofi:** Nietzsche kritiserer ideen om et fast mål i historien, fremhævende i stedet historien som en serie af fortolkninger og omfortolkninger, drevet af viljen til magt.
- **Den Kristne Morals Udvikling:** Her argumenterer Nietzsche for, at den kristne moral har formet en særlig type menneske, og undersøger menneskets historiske udvikling som et produkt af civilisatoriske kræfter.
- **Inderliggørelsen af Viljen til Magt:** Nietzsche beskriver, hvordan mennesket, gennem civilisatorisk udvikling, vender viljen til magt indad

mod sig selv, hvilket fører til selvrefleksion og selvlemlæstelse.

- **De Negative Idealer:** Nietzsche udforsker opståen af idealer som uselvished og selvopofrelse, som er i modstrid med den naturlige vilje til magt, og hvordan disse idealer bidrager til den dårlige samvittighed.

Moralens genealogi – Tredje afhandling

- **Samtidsdiagnose og Nihilisme:** Nietzsche undersøger kristendommens indflydelse på kulturelle værdier og identificerer en underliggende nihilisme. Dette inkluderer selvforagtende værdier og en defensiv holdning over for livet.
- **Oprindelsen af Værdier og Præstens Rolle:** Han udforsker, hvor disse værdier stammer fra, og peger på præsten som skaberen af negative idealer. Præstens dualitet i at forvalte egen lidelse og udøve magt over andre.
- **Sekulariseringstese:** Afhandlingen konkluderer med en teori om sekularisering, hvor religiøse idealer gradvist erstattes / kører videre som sekulære idealer i samfundet.
- **Asketiske Idealer:** som han ser som livsnegation og en vej bort fra livet. Disse idealer omfatter selvnedskrivning og giver livet en retning, men betragter livet som en afvej.
- **Asketisme:** Nietzsche diskuterer de negative, asketiske idealer. Selvdisiplinering, der stammer fra asketisme, kan bruges produktivt for selvudfoldelse. Det asketiske ideal går videre fra religion, til domæner som kunst, filosofi og videnskab.

Udvalgte værker:

- “Således talte Zarathustra” (1883-85): En omfattende fremstilling af Nietzsches modne filosofi og hans karrieres mesterværk.
- “Menneskeligt, alt for menneskeligt” (1878): Markerer et vendepunkt i Nietzsches filosofiske stil og afslutter venskabet med Wagner.
- “Fødselens tragedie” (1872): Nietzsches første bog, der kombinerede hans begejstring for Schopenhauer og Wagner med hans studier i klassisk filologi.
- “Moralens genealogi” (1887): En omfattende kritik af den traditionelle moral, der består af tre afhandlinger, der hver især undersøger en central moralsk idé.

- “Det gode og det onde hinsides” (1886): En fortsættelse af tankerne i “Således talte Zarathustra” og undersøger de underliggende motiver i traditionel moral og filosofi.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Sammenligning med Aristoteles:** Der er paralleller mellem Nietzsches syn og Aristoteles’ beskrivelse af den ideale selvudfoldelse. Mens Aristoteles fokuserer på en balance (at ramme midten), tenderer Nietzsche til at foretrække ekstremer.
- **Forskelle fra Platon og Epikur:** Nietzsche modsætter sig Platons transcendent verdenssyn og Epikurs søgen efter ataraxia (sjælero), som han kritiserer for at være overfladisk og en form for nihilisme, der ignorerer livets turbulens og smerte.
- **Kritik af Kant:** Nietzsche er kritisk over for Kants vægtning af fornuften som det ubetinget gode og opfatter Kants universelle moral som en form for underkastelse. Han anser Kants filosofi for at være en fortsættelse af religiøse ideer under en anden form.
- **Forskelle fra J.S. Mill:** Nietzsche er uenig med Mills opfattelse af, at det gode defineres ud fra, hvad der er bedst for flest mulige. Nietzsche argumenterer for selvudfoldelse som grundlag for det gode og kritiserer Mills synspunkt som et udtryk for en kristen frelsesfilosofi, der søger at eliminere smerte gennem videnskabelig fremgang.
- **Paralleller mellem Nietzsche og Kierkegaard:** Begge filosoffer var kritiske over for deres samtid og fokuserede på individets autenticitet og frihed til at træffe egne valg. De lagde vægt på øjeblikkets betydning og individets ansvar for at definere sit eget liv. En væsentlig forskel ligger i deres løsninger på livets opgaver. Kierkegaard betoner det absolutte paradoks i kristendommen, mens Nietzsche afviser metafysik og lægger vægt på immanens og individets selvoverladthed.
- **Schopenhauer:** Inspiration for Nietzsche. Måske sammenhæng mellem Schopenhauers vilje-begreb, og Nietzsches vilje til magt.
- **Aristoteles:** Nietzsche afviste Aristoteles’ dydsetik til fordel for mere dynamiske begreber som vilje til magt.
- **Heidegger:** Heideggers værker om eksistens og væren er påvirket af Nietzsches filosofi.

Søren Kierkegaard (1813-1855)

Søren Kierkegaard var en dansk filosof, teolog og kulturel kritiker. Han var yngste barn af Michael Pedersen Kierkegaard, en velhavende forretningsmand, og Ane Sørensdatter Lund, en husholderske. Kierkegaards farlige fromhed, dybe melankoli og stærke skyldfølelse havde stor indflydelse på hans liv og skrifter. Han studerede teologi ved Københavns Universitet og færdiggjorde sin uddannelse med en afhandling om ironiens begreb i forhold til Sokrates i 1841.

- **Religion forankret i eksistentiel transcendens i stedet for rationalisme:** Kierkegaard vender sig imod den tankegang, som findes hos tænkere som Kant og Descartes, hvor religion og Guds eksistens forstås og begrundes gennem rationel argumentation. Kierkegaard mener, at religionen ikke er en funktion af menneskets fornuft. Han understreger, at den religiøse virkelighed eksisterer ud over det fornuftsmæssige og er paradoksal i sin natur.
- **Paradokset som central figur:** Kierkegaard taler om det absolutte paradoks, især i forhold til inkarnationen i kristendommen, hvor det guddommelige bliver menneskeligt (f.eks. Jesus som både tømmer og Guds søn). Fornuften skal lide skibbrud Dobbeltrettet søgning for at finde gud: både personlig lidenskabelig relation til Gud hvor mennesket erkender sin begrænsning, og afhængighed af guddommelig indgriben hvor det kommer i møde. Skal give afkald på det som rejser spørgsmålene for at nå frem til svaret.
- **Øjeblikket:** punktet hvor man går fra ikke-væren til væren, ud af paradokset. Hvor det timelige og uendelige mødes.
- **Menneskets eksistentielle selvforståelse:** Kierkegaard ser mennesket som en skabning, der er sat af "noget andet" (Gud), og hvis eksistens er en konstant proces af selvskabelse og -forståelse. Dette indebærer en åbenhed og en uafsluttet identitet, hvor individet selv er ansvarlig for sin egen tilblivelse. Mennesket er som udgangspunkt et faldet væsen der kun kan nå det guddommelige via nåden.
- **Angstens Rolle i Selvbevidsthed:** Angst er ikke blot en psykisk tilstand, men en katalysator for selvbevidsthed og erkendelse af, at mennesket har en opgave i at forme sig selv.
- **Tre Livsformer:** Disse valg fører til tre livsformer eller eksistentielle stadier:
  - Det æstetiske stadie, karakteriseret ved umiddelbarhed og nydelses-

søgen.

- Det etiske stadie, hvor livet får sammenhæng gennem bevidste valg og mål.
- Det religiøse stadie, opdelt i skyld-religiøsitet og paradoks-religiøsitet, hvor mennesket erkender sin afhængighed af ‘det andet’ (Gud) og det absolutte paradoks.
- **Kierkegaards Samtids- og Kirkekritik:** Kierkegaard kritiserer samtiden for dens overfladiskhed og ‘vanekristendom’. Han skelner mellem kristendom som en personlig, engageret tro og kristenhed som en kulturel eller rituel praksis.
- **Tre Paradokser:** Intellektuelle(tro transcenderer/ud-over-grænserne af fornuften), Absolutte(gud som menneske/jesus), Øjeblikket(timeligt og evigt)
- **Subjektivitet:** Subjektive oplevelser og personlige perspektiver vigtigere for mennesket end objektive sandheder og universelle udsagn.

Øjeblikket:

- **Inkarnationsdogmet som Sandhedens Kerne:** For Kierkegaard repræsenterer inkarnationsdogmet – troen på at Gud har manifesteret sig i tiden som Jesus Kristus – den centrale sandhed. Dette er et eksklusivt sandhedsbegreb, hvor kristendommen står som eneste sandhedens repræsentant.
- **Religiøsitet A – Skyldreligiøsitet:** Her kritiserer Kierkegaard samtidens teologi og dens tilgang til kristendommen, som han ser som overfladisk og reducerende. I denne model, opfatter individet kristendommen og det guddommelige ud fra en rationel, historisk og kulturel tilgang, hvilket ifølge Kierkegaard negligerer det transcendent aspekt af troen.
- **Religiøsitet B – Paradoks Religiøsitet:** I modsætning til Religiøsitet A, fastholder Kierkegaard i Religiøsitet B både det immanente og det transcendent aspekt af det guddommelige. Dette koncept udfordrer rationalitetens grænser og understreger troens betydning for at forstå det guddommelige. Her er troen på det paradoksale (f.eks. Kristus som både menneske og guddom) central.
- **Øjeblikket og Mødet med det Transcendente:** Kierkegaard beskriver et afgørende ‘øjeblik’, hvor individet møder det guddommelige i tiden og opnår en dybere sandhed, der går ud over rationel forståelse. Dette møde involverer en transformation eller ‘genfødsel’ af individet.

- **Kritik af Selvrådighed og Selvrealisering:** Kierkegaard argumenterer mod ideen om, at mennesket alene kan realisere sin sande natur eller nå sandheden udelukkende gennem rationel tænkning eller selvrefleksion. I stedet er en personlig, lidenskabelig forholdelse til det guddommelige nødvendig.
- **Forholdet mellem Fornuft og Tro:** Et centralt tema i Kierkegaards tænkning er spændingen mellem fornuft og tro. Han hævder, at sand forståelse af det guddommelige ligger uden for fornuftens rækkevidde og kræver et personligt engagement i troen.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Platon:** Kierkegaard var påvirket af Platon, men fremhævede individets subjektive forståelse som afgørende modsat Platons idéverden.
- **Aristoteles:** Modsætning mellem Kierkegaards fokus på individets indre liv og Aristoteles' mere systematiske etik.
- **Luther:** Begge tænkere lagde vægt på individets direkte forhold til Gud, men Kierkegaard fokuserede mere på den indre eksistentielle kamp.
- **Nietzsche:** Selvom de begge fokuserede på individets kraft, var Kierkegaards tilgang forankret i kristendommen, mens Nietzsche forfægtede en mere verdslig filosofi.
- **Heidegger:** Begge undersøgte eksistensens og værens grundlæggende spørgsmål, men med forskellige udgangspunkter.
- **Descartes** som modsætning pga. rationalisme.

Nyere Tid (1945-nu)

I nyere tids filosofi, ser vi en eksplosion af forskelligartede filosofiske og idehistoriske strømninger. Udvalgte af disse relateret til kurset:

- **Eksistentialisme og Post-Eksistentialisme:** Repræsenteret ved tænkere som Jean-Paul Sartre, Simone de Beauvoir og Georges Bataille, der dykkede ned i temaer om individuel eksistens, personlig frihed og nye perspektiver på køn og seksualitet.
- **Filosofi inden for Religion og Etik:** Fokuseret på religiøs forståelse og etik i moderne samfund, med væsentlige bidrag fra Rudolf Karl Bultmann, Knud Ejler Løgstrup og Dewi Zephaniah Phillips.
- **Socialliberalistisk Politisk Filosofi og Etik:** Martha Nussbaum med Capabilities Approach.

Her udelades mange af de nyere retninger, herunder:

- **Strukturalisme:** Opstået i 1950'erne og 1960'erne, ledet af tænkere som Claude Lévi-Strauss og Roland Barthes, fokuserede på hvordan elementer inden for kultur og sprog fungerer inden for større systemer.
- **Post-Strukturalisme:** En reaktion mod strukturalismen, med filosoffer som Michel Foucault, Jacques Derrida og Gilles Deleuze, der kritiserede de underliggende antagelser af strukturalismen og udforskede magt, sprog og identitet.
- **Kritisk Teori:** Repræsenteret af Frankfurt-skolen og tænkere som Theodor Adorno og Jürgen Habermas, som fokuserede på samfundskritik, ideologi og kommunikation.

Simone de Beauvoir (1908-1986)

Simone de Beauvoir var en fransk eksistentia­list og feministisk filosof. Hun voksede op i en katolsk familie og oplevede en religiøs krise som teenager, hvilket førte til, at hun blev ateist resten af sit liv. Hun fik sin uddannelse i matematik og filosofi ved Sorbonne og blev senere underviser, inden hun fokuserede fuldtid på at skrive. Beauvoir var Jean-Paul Sartres livslange ledsager og elsker, og mange af hendes ideer påvirkede hans værker.

Centrale pointer:

- **Tvetydighed (og eksistentia­lisme):** De Beauvoir undersøger menneskets tvetydige situation, hvor mennesket eksisterer i en mangel på væren / mangelvæsen. Og søger sin eksistens, værensaf­dækning og identitet udadtil.
- **Transcendens og Selvdannelse / definere sig selv:** De Beauvoir ser menneskets liv som en konstant bevægelse mod transcendens, hvor jeget og verden bliver af­dækket gennem personlige projekter og værdier.
- **Etik og Frihedsbegreber:** Hun opstiller forskellige former for frihed (ontologisk – fri vilje, situationel – handle­mæssigt råderum, moralsk – i forhold til andre) og argumenterer for, at etik­kens kerne ligger i processen og ikke i slutresultatet. Hun afviser ydre retfærdiggørelse og understreger frihedens og valgets betydning i etik.
- **Inter-Subjektivitet:** Ens egen frihed er forbundet med de andres frihed. Menneskelig eksistens er indviklet og interaktiv, og ens handlinger er påvirker og bliver påvirket af andre. Dette modsætter sig den isolerede subjektivitet og radikale individualisme, som ofte findes i eksistentia­lis­men. (Som modsætning til Satre eller Descartes)
- **Det Gode og Det Onde:** For de Beauvoir er det gode knyttet til frihed og gensidig anerkendelse af andre individers projekter og friheder. Det onde opstår, når frihed ikke anerkendes, og andre reduceres til midler for egne ender.
- **Feminisme:** Hun så kønsnormer som samfundets pålæg, som kvinder skal definere sig inden for eller imod. Hun argumenterede for, at hvert individ, især kvinder, bør genkende deres iboende frihed og bryde ud af samfundets begrænsninger.

Udvalgte værker:

- **“Le Deuxième Sexe” (Det andet køn) (1949):** Dette værk behandler

kvinders behandling gennem historien og regnes ofte for et hovedværk inden for feministisk filosofi og startpunktet for andenbølgefeminismen.

- **“Mémoires d’une jeune fille rangée” (Erindringer fra en velopdragen pige)** (1958): En selvbiografi, der giver et intimt billede af hendes opvækst i en borgerlig fransk familie, hendes ungdomsoprør og de tidlige dage af hendes forhold til Sartre.
- **“L’Invitée” (Hun kom til at blive)** (1943): En roman, der skildrer forholdet mellem hende selv, Sartre og en af hendes studerende.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Kierkegaard:** Beauvoir blev påvirket af Kierkegaard i retning af en eksistentiaalistisk etik om frihed.
- **Heidegger:** De Beauvoir trækker på Heideggers koncepter som ‘erschlossenheit’ (åbenhed) og ‘da-sein’ (her-og-der væren), men udvider dem ved at fokusere på frihed og projekt-relateret eksistens.
- **Sartre:** Hun er delvis enig med Sartre om menneskets eksistentielle situation, men går videre ved at argumentere for, at mennesket ikke kun er drevet af mangel og nederlag. Hun fremhæver den kreative og dynamiske proces, hvor mennesket konstant søger at afdække og skabe sin egen væren.

Jean-Paul Sartre (1905-1980)

Jean-Paul Sartre blev født den 21. juni 1905 i Paris, Frankrig, og døde den 15. april 1980. Efter sin fars død boede Sartre hos sin mor og bedstefar, en professor ved Sorbonne. Han studerede på École Normale Supérieure og blev senere professor i filosofi ved Le Havre. Sartre er især kendt for sin eksistentialisme og var en førende skikkelse i 20. århundredes franske filosofi. Hans mest bemærkelsesværdige værker inkluderer "Nausea" (1938), "Being and Nothingness" (1943) og "Existentialism and Humanism" (1946). Han dannede et åbent forhold med Simone de Beauvoir og sammen grundlagde de "Les Temps modernes", et månedligt tidsskrift.

Centrale pointer:

- **Eksistentialisme:** Sartre argumenterede for, at "eksistens går forud for essens", hvilket betyder, at individet må finde sit eget formål og betydning i livet gennem personlige valg og handlinger.
- **Frihed og ansvar:** Ifølge Sartre er mennesket dømt til frihed og skal tage ansvar for sine valg og handlinger i en verden uden forudbestemt mening.
- **Det absurde:** Sartre beskæftigede sig med det absurde, ideen om, at menneskelivet kan virke meningsløst, og hvordan man forholder sig til denne indsigt.
- **Selvbevidsthed:** Han skelner mellem præ-refleksiv og refleksiv selvbevidsthed, hvor den førstnævnte er en umiddelbar, ikke-kognitiv form for selvbevidsthed.
- **Den Anden:** Begrebet "Den Anden" er centralt i Sartres filosofi, idet han udforsker, hvordan individets selvopfattelse påvirkes af andre menneskers blik.
- **Fænomenologi:** Sartres arbejde bygger på og kritiserer fænomenologi, især Husserls idéer om intentionalt bevidsthed.
- **Eksistentiel humanisme:** Sartre fremhævede vigtigheden af menneskelig frihed og ansvar i sin eksistentielle humanisme.
- **Litteratur og engagement:** Han betragtede litteratur som en moralsk aktivitet, der bør engagere sig i menneskelig frihed og forfatterens eget engagement.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Simone de Beauvoir:** De Beauvoir og Sartre delte mange filosofiske

synspunkter og påvirkede gensidigt hinandens arbejde, især inden for eksistentialismen.

- **Martin Heidegger:** Sartre blev påvirket af Heideggers eksistentialisme, men udviklede sine egne unikke ideer.
- **Edmund Husserl:** Sartres fænomenologiske arbejde bygger på og kritiserer Husserls ideer, især omkring det intentionale bevidsthed.
- **Friedrich Nietzsche:** Sartre blev påvirket af Nietzsches ideer om moral, frihed og individualisme.
- **Karl Marx:** Sartre engagerede sig i Marxisme og søgte at forene den med sin egen eksistentialistiske filosofi.

Sartres filosofi er kompleks og har haft betydelig indflydelse på både filosofi og moderne litteratur. Han er anerkendt for sin dybe indsigt i menneskets tilstand, frihed og ansvar, samt hans bidrag til eksistentialismen og fænomenologien.

Georges Bataille (1897-1962)

Georges Bataille var en fransk forfatter og filosof, født i 1897 og død i 1962. Han studerede ved École Nationale des Chartes i Paris og arbejdede senere ved Bibliothèque Nationale. Bataille var kendt for sine kontroversielle værker, der ofte omhandlede erotik og mysticisme. Han havde indflydelse på senere tænkere som Foucault og Derrida. Bataille var også interesseret i surrealisme, men havde et anstrengt forhold til bevægelsens grundlægger, André Breton. Han grundlagde den hemmelige gruppe Acéphale (“Hovedløs”) og var kendt for sin ateisme. Batailles arbejde spænder over et bredt felt fra litteratur til filosofi.

Centrale pointer:

- **Heterologi** fokus på det andet/fremmede(kroppens domæne) i kontrast til det homogene/ensartede(fornuftens domæne)
- **Suveræne eksistens**, når mennesket står ved sin længsel som det det har bragt sig på afstand af. Øjeblikket som vand i vand ved overskridelse af tabuer, – hensides fornuft (evt. perspektiv til øjeblikket i Kirkegaard).
- **Historisk bevægelse** mellem kulturbærende/arbejdende, – og en menneskelig tilbagesøgning mod det tabuiserede. Kultur-vs-natur, appolinske-vs-dionysiske
- **Accursed Share:** Ideen om “den forbandede del” (l'accursed share), hvor økonomier genererer et overskud, der overstiger det nødvendige og må brændes af luksus, krig eller ødelæggelse.
- **Erotisme og Tabuet om Død:** middel til at overskride grænserne for det individuelle selv. Han så erotik og død som tæt forbundne, begge områder hvor tabuer bliver brudt og individet oplever en form for tab af selv.
- **Materialistisk verdensopfattelse** Han anvender en også form for dialektisk materialisme, hvor mennesket og dets udfoldelse ses som en del af en større materiel kontekst, og menneskets kulturelle skabelser er både et produkt af og en reaktion på dets naturlige tilstand.
- **Kritik af Kulturel Ophøjelse:** Han kritiserer den tendens i kulturen, hvor hovedet ses som det ophøjede, mens kroppen og det lavere, som eksempelvis storetåen, negligeres. Vigtighed af lavere, kropslige og det “abjekte”.
- **Den Indre Erfaring:** - Bataille udforsker “den indre erfaring” som ligger hinsides det diskursive og systemiske.

- **Første Negationsbevægelse – Afstand fra Naturen:** I denne fase distancerer mennesket sig fra sin oprindelige animalitet gennem brugen af redskaber og arbejde. Dette fører til en instrumentalisering af verden, hvor mennesket ser sig selv og omverdenen som ting, der tjener bestemte formål. Det er en negation af afhængigheden af naturen, hvor mennesket søger at undslippe naturens “skrækkelige” aspekter, såsom død og forgængelighed.
- **Anden Negationsbevægelse – Afstand fra Kulturen:** Her søger mennesket at overskride kulturens begrænsninger og tabuer, bevæger sig mod en form for autonomi eller suverænitet. Dette involverer ofte en genforbindelse med en “guddommelig animalitet” eller det hellige, som defineres i modsætning til den almindelige animalitet. Denne bevægelse inkluderer kulturelle praksisser som festen, ofringen, og kunsten.
- **Menneskets Udvikling:** Bataille beskriver menneskets evolution fra “Homo Faber” (det redskabsbrugende dyr) til “Homo Sapiens” (det tænkende, legende væsen). Han ser hulemalerier som udtryk for denne transformation, hvor kunstnerisk skaben bliver en måde at overskride arbejdets verden og genopdage intimiteten med naturen.
- **Religionens Rolle:** Religion spiller en central rolle i menneskets søgen efter tabt intimitet med naturen. Oprindeligt var religionen en direkte forbindelse til intimitet og det irrationelle, men i løbet af historien bliver den mere integreret i samfundets rationelle strukturer, mister sin oprindelige funktion og bliver et redskab for sociale og politiske mål.
- **Kunsten:** Kunsten ses som en moderne arvtager til religionens oprindelige rolle. Kunstnerisk aktivitet bryder med de rationelle og diskursive strukturer og åbner op for oplevelser af det ikke-diskursive og mirakuløse.
- **Videnskaben:** Bataille ser også videnskaben som en vigtig del af menneskets forståelse af sig selv og verden, men understreger, at den kun dækker en del af menneskets eksistens og erfaringer.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Poststrukturalisme:** Bataille var ikke selv poststrukturalist, influerede poststrukturalistiske tænkere som Michel Foucault og Jacques Derrida.
- **Friedrich Nietzsche:** Bataille var påvirket af Nietzsches filosofi
- **Marcel Mauss:** Batailles “Den forbandede andel” er influeret af Mauss’ bog “Gaven” og diskussionen af potlatch.

Rudolf Karl Bultmann (1884-1976)

Rudolf Karl Bultmann var en tysk luthersk teolog og professor i Det Nye Testamente ved Universitetet i Marburg. Han var kritiker af den liberalteologien (personlig/rationel). Bultmann argumenterede for en eksistentialistisk hermeneutisk fortolkning af Det Nye Testamente og var fortaler for dialektisk teologi.

Centrale pointer:

- **Afmytologisering (Entmytologisierung):** Bultmanns fremtrædende koncept, hvor han søger at forstå Det Nye Testamente gennem en eksistentialistisk tolkning. Dette indebærer ikke at fjerne myter, men at fortolke dem via Heideggers eksistential-analyse for at afspejle menneskets værensform og relation til verden.
- **Forholdet til Heideggers Filosofi:** Bultmann anvender Heideggers eksistensanalyse (Dasein) til at forstå menneskets eksistens og dets horisontale relationer i verden. Han skelner mellem eksistens (individuel) og eksistentialer (almene).
- **Integration af Heidegger i Nytestamentlig Fortolkning:** Bultmann anvender Heideggers begreber om egentlighed og uegentlighed for at fortolke Paulus' breve i Det Nye Testamente, især idéerne om menneskets faldne natur (i kødet) og forfald.
- **Liberal Teologi og Historisk Bevidsthed:** Bultmann står i kontrast til liberalteologien, som ser Nytestamentlige tekster som historiske kilder, men han advarer mod at reducere disse tekster til universelle etiske læresætninger.
- **Påvirkninger fra Kierkegaard og Dialektisk Teologi:** Bultmann integrerer Kierkegaards tanker om menneskets faldne natur, paradokset og skelnen mellem sandhed og usandhed, samt dialektisk teologis fokus på Nytestamentet som kerygma (forudbestemt budskab) og dens historiske relevans.
- **Eksistentialfortolkning af Myter:** Bultmann mener, at bibelske myter skal tolkes eksistentialt for at forstå menneskets eksistensforhold, snarere end bogstaveligt.
- **Kristologisk Fokus og Teologisk Metode:** Bultmann understreger

vigtigheden af Kristus i forståelsen af sandhed, og hvordan troen skal fornyes gennem et forhold til noget andet end sig selv, forskelligt fra Heideggers syn på angst og kedsomhed som veje til ægte eksistens.

- **Teksten blevet til i mytisk verdensbillede, men vi er i naturvidenskabeligt verdensbillede**
- Mennesket kan kun foretage bevægelsen fra uegentlighed til egentlighed gennem andet/religion - bevægelse fra uegentligheden til egentlighed, fra kødet til ånden, ved at menneske forholder sig til forkyndelsen.
- Bultmanns arbejde markerer en overgang fra liberal(personlig/rational) til dialektisk(mennesket kan ikke kende gud på egen hånd, og derfor vægt på tro) teologi og understreger troens betydning over historiske detaljer.

Udvalgte værker:

- **Geschichte der synoptischen Tradition** (1921): Analyse af de traditionelle materialer brugt af evangelisterne Matthew, Mark, og Luke.
- **Jesus** (1926): En konstruktiv modstilling til liberal teologi, fokuserende på Jesu forkyndelse snarere end hans historiske figur.
- **Neues Testament und Mythologie** (1941): Præsentation af hans program for at "afmytologisere" Det Nye Testamente.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Martin Heidegger**: Bultmanns tanker var påvirket af Heideggers eksistentialisme.
- **Karl Barth**: Dialektisk teologi. Lighed i opfattelsen af, at mennesket ikke kan erkende Gud gennem egen kraft.
- **Søren Kierkegaard**: Delte Kierkegaards syn på eksistens og tro.

Knud Ejler Løgstrup (1905-1981)

Knud Ejler Christian Løgstrup var en dansk teolog og filosof. Han blev student fra Metropolitanskolen i 1923, cand.theol. i 1930, og var præst ved Sandager-Holevad Pastorat (1936-43). Fra 1943 blev han professor i etik og religionsfilosofi ved Aarhus Universitet. Han modtog æresdoktorater fra Universitetet i Lund (1965) og Marburg (1977).

- **Opgør med Subjektfilosofi og Traditionelle Moralfilosofier:** Løgstrup kritiserer subjektfilosofien, som han mener isolerer individet fra verden. Han tager afstand fra den teleologiske og deontologiske tradition. Disse traditioner fokuserer på mål (teleologisk) og pligter (deontologisk) og kræver intellektuel refleksion om det gode.
- **Fænomenologisk og eksistentiel tilgang,** herunder Heideggers *mitsein*.
- **Intersubjektivitet og Interdependens:** Mennesket er defineret intersubjektivt ved sin relation til andre, og vores liv er forviklet med andres. Dette står i kontrast til den individfokuserede subjektfilosofi.
- **Etik rejser sig ud fra vores forviklethed med andre** “Den enkelte har aldrig med et andet menneske at gøre, uden at han holder noget af dets liv i sin hånd.”
- **Etik ‘nedefra’:** Modsat pligt/regelfikseret/rationel etik, udspringen den af mellemmenneskelig naturlig kærlighed, der er kilde til spontane, intuitive handlinger.
- **De Suveræne Livsytringer:** Centralt i Løgstrups etik er ideen om “de suveræne livsytringer” – elementære og spontane etiske impulser som **tillid**, talens åbenhed, barmhjertighed og oprigtighed. Disse livsytringer er umiddelbare og spontane, opstående naturligt i mellemmenneskelige relationer, og er ikke resultatet af intellektuel overvejelse.
  - **Mulighedsvedholdende** eller mulighedophævende ved mangel
- **Regler og Normer som Sekundære:** Ifølge Løgstrup er regler og normer sekundære i etikken, idet de træder i kraft, når de suveræne livsytringer ikke spontant fører til etisk handling.
- **Etik som Situationsbestemt:** Løgstrup ser etik som dybt situationsbundet og afhængig af den konkrete kontekst, hvor de suveræne livsytringer opstår og virker.
- **Absolutte Bestemmelser for Godt og Ondt:** Han formulerer en absolut bestemmelse af godt og ondt baseret på varetagelsen af andre i

de mellem menneskelige forhold.

Udvalgte værker:

- Den etiske fordring (1956): Fokus på etik 'nedefra', baseret på suveræne eller spontane livsytringer.
- Kunst og Etik (1961): Forholdet mellem kunst og etiske værdier.
- Kants Æstetik (1965): En analyse af Immanuel Kants æstetik.
- Opgør med Kierkegaard (1968): Kritisk blik på Søren Kierkegaards filosofi.
- Norm og spontanitet (1972): Diskussion om normer og spontanitet i etikken.

Perspektivering til andre tænkere:

- Heidegger mit-sein
- Søren Kierkegaard: Løgstrup kritiserer Kierkegaard for manglende fokus på menneskelig sameksistens.
- Kant: Kontrast til Kants kategoriske imperativ.
- Descartes
- Generel etik-filosofi

Dewi Zephaniah Phillips (1934-2006)

Dewi Zephaniah Phillips var en walisisk filosof, der var en ledende fortaler for Wittgensteins filosofi om religion. Han havde en akademisk karriere, der strakte sig over fem årtier. Phillips var særlig interesseret i filosofi af religion, etik, litteraturfilosofi, samt tænkere som Simone Weil, Søren Kierkegaard og Ludwig Wittgenstein. Han bidrog til Swansea Universitets ry som et centrum for Wittgensteins filosofi.

- **Fideisme kontra Rationalisme og Verifikationisme:** Phillips, influeret af Wittgenstein, argumenterer for fideismen, som kontrasterer med rationalismen og verifikationismen. Fideismen fremhæver tro (fide) som grundlag for religiøs overbevisning, i modsætning til rationalisme, hvor troen skal være rationelt begrundet (som hos Descartes), og verifikationisme, hvor sandhed skal kunne empirisk bevises.
- **Religion som Sprogspil:** Phillips ser religion som et unikt sprogspil med egne regler og grammatik, en idé han udvikler baseret på Wittgensteins sprogfilosofi. Dette synspunkt fremhæver, at religiøse udsagn ikke nødvendigvis skal forstås bogstaveligt eller bedømmes ud fra eksterne sandhedskriterier.
- **Religiøs Antirealisme:** Phillips argumenterer for en religiøs antirealisme, hvilket betyder, at religiøse udsagn ikke nødvendigvis siger noget konkret om verden, men snarere udgør en del af et særligt sprogspil.
- **Filosofi som Begrebsanalyse:** Phillips, i tråd med Wittgenstein, ser filosofi som en praksis, der beskriver, hvordan sproget bruges, snarere end at fremsætte påstande om verden. Dette indebærer en deskriptiv tilgang, hvor man kortlægger sprogets brug.
- **Kritik og Forsvar af Phillips' Syn på Religion:** Phillips' syn på religion som et isoleret sprogspil, immun over for ekstern kritik og uden klare kriterier for sandhed, har mødt kritik. Phillips imødegår dog denne kritik ved at understrege, at religiøse udsagn er forankrede i deres relevans for de troende og deres erfaringer.
- **Wittgensteins Indflydelse:** Wittgensteins sprogfilosofi, især hans senere værker, har stor indflydelse på Phillips' tænkning. Wittgenstein bevæger sig væk fra en tidligere positivistisk sprogopfattelse til en mere praxeologisk forståelse, hvor sprogets mening er knyttet til dets brug/praksis og kontekst.
- **Tilgang til Videnskab og Religion:** Phillips diskuterer forholdet

mellem videnskab og religion og argumenterer for, at de opererer indenfor forskellige sprogspil. Dette betyder, at de ikke nødvendigvis modsiger hinanden, da de har forskellige grundlæggende antagelser og bruger forskellige metoder.

- **Religiøse billeder og narrativer** kan også ses som en del af de religiøse sprogspil.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Ludwig Wittgenstein:** Phillips' arbejde er dybt påvirket af Wittgensteins filosofiske metoder og tilgange til religion.
- **Søren Kierkegaard:** Delte interesse i forholdet mellem religion og eksistens.
- Afstandstagen til religiøs rationalisme.

Martha Nussbaum (1947-)

Martha Nussbaum er en amerikansk filosof, født 6. maj 1947 i New York City. Hun er kendt for sit arbejde inden for politisk filosofi, etik, feminismen og har særlig interesse for antik græsk og romersk filosofi samt dyreetik. Hun er professor ved University of Chicago og har tidligere undervist på Harvard og Brown University.

Centrale punkter:

- **Moralfilosofi og Kapabilitetsteorien:** Nussbaum fokuserer på at definere og fremme det gode liv gennem kapabilitetsteorien, som er inspireret af Aristoteles. Hun kritiserer BNP og utilitaristiske målestokke for vurdering af livskvalitet og søger at etablere en mere holistisk, global målestok for vurdering af livets værdighed. Skal sikres politisk.
- **De Centrale Kapabiliteter:** En liste af 10 kapabiliteter, der definerer betingelserne for et godt liv: liv(ikke dø før tid), kropslig sundhed(inkl reproduktion,ernæring/husly), kropslig integritet(bevægelsefrihed, sikkerhed mod vold, reproduktive valg), sanser/fantasi/tanke(inkl. uddannelse, litteratur og kunst), følelser(relationer,sorg,længsel, taknemmelighed, vrede, ... ikke lammet af frygt og angst), praktisk fornuft(selv syn på det gode, og planlægning af eget liv), tilhørsforhold(sociale interaktioner, inkl religion), andre arter(forbindelse med dyr/planter/natur), leg/rekreation og kontrol over ens miljø(politisk deltagelse, ytringfrihed, foreningsfrihed, ejendomsret, beskæftigelse på lige vilkår).
- **Religionens Rolle:** Religion anerkendes som en vigtig del af selvudfoldelse og kapabiliteter, men med opmærksomhed på, at religiøse traditioner ikke må hindre udfoldelsen af centrale kapabiliteter.
- **Normativ model** om det gode liv, normativ model om selvudfoldelse
- **Politisk Filosofi og Socialliberalisme:** Hun argumenterer for politiske systemer baseret på central kapabiliteter, der fremmer individets frihed og selvudfoldelse i et socialt kontekst. Hendes tilgang minder om socialliberalisme, der vægter individets frihed i samspil med samfundet.
- **Følelsesteori:** Nussbaum fremhæver vigtigheden af følelsesmæssige ressourcer som empati, medfølelse, og respekt, og argumenterer for deres vigtighed i uddannelsessystemet for at fremme det gode liv.
- **Litteraturteori:** Hun understreger betydningen af fortællinger og litteratur i uddannelsen for at forme individets identitet og følelsesmæssige habitus.

- **Sårbarhedsfilosofi:** Erkendelsen af menneskets forskellige former for sårbarhed og dets afhængighed af sociale relationer og omstændigheder.
- **Pluralistisk Udmøntning og Politisk Retfærdig Fordeling:** Nussbaums argument for at samfundet skal varetage individets centrale kapabiliteter for at sikre retfærdighed, og at disse kapabiliteter kan udmøntes forskelligt afhængig af individet.

Udvalgte værker:

- “The Fragility of Goodness” (1986): Diskuterer etik og græsk tragedie.
- “Sex and Social Justice” (1998): Fokuserer på køn og social retfærdighed.
- “Woman and human development – the capabilities approach” (2000): Introducerer kapabilitets-tilgangen til menneskelig udvikling.
- “Hiding from Humanity” (2004): Undersøger følelsernes rolle i lovgivningen.
- “From Disgust to Humanity” (2010): Omhandler seksuel orientering og forfatningsret.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Aristoteles:** Vægter selvudfoldelse og eudaimonia. Hendes arbejde om antik etik og tragedie relaterer til Aristoteles’ værker.
- **Aquinas:** Antropologien om menneskets evne til at forme livet inden for naturens rammer.
- **Kant:** Værdien af det enkelte individ og afvisning af at bruge mennesker som midler.
- **Marx:** Behovet for materielle goder til et vellykket liv.
- **Mill:** Værdien af selvudfoldelse og socialt engagement, og socialliberal tilgang.
- **de Beauvoir:** Frihedens centrering og politisk retfærdighed.
- **Heidegger** som kontrast: mere ontologisk, hvor Nussbaum er mere hverdags/normative retning

Gennemgående temaer og idéer

Idéen med dette kapitel er at kigge på gennemgående temaer på tværs af filosoffer og kilder. Formålet med dette kapitel er at lave en liste af tråde, der går på tværs af de forskellige tekster, – og derved kan sammenflette et overblik.

Først starter vi med

- **Nøglebegreber og kategorier** som giver et samlet hurtigt overblik over teksterne.

Og derefter ser vi hvordan forskellige filosofiske begreber gå igen på tværs af teksterne. Valget af temaer og idéer, er delvis kommet ud fra en sammenligning af teksterne, hvor jeg er gået på jagt efter ting, der går igen, og delvist delvist kommet fra et overordnet forsøg på at skabe et overblik/taxonomi over filosofiske begreber. Overblikket over filosofiske begreber, var i første omgang splittet op i metafysik, epistemologi og aksiologi, men udfladet/omstruktureret til følgende liste.

- **Ontologi:** Ontologi er studiet af væren og eksistens. Dette felt er vigtigt for at forstå, hvordan forskellige filosoffer som Heidegger og Descartes opfatter grundlæggende eksistensspørgsmål.
- **Menneskesyn / Antropologi:** Menneskesynet refererer til filosofiens syn på mennesket og dets natur. Dette begreb er vigtigt for at sammenligne og kontrastere forskellige filosofers syn på mennesket, som hos Kant, Nietzsche og de Beauvoir.
- **Døden:** Døden er et centralt tema i mange filosofiske traditioner og er vigtigt for at forstå filosofers syn på livets mening, eksistens og etik,

eksemplificeret i værker af Heidegger og Epikur.

- **Epistemologi:** Epistemologi er studiet af viden, dets natur og begrænsninger. Dette felt er essentielt for at forstå, hvordan forskellige filosoffer som Descartes og Hume opfatter viden og sandhed.
- **Etik og Moral, og hvad er det gode:** Dette fokusområde omhandler principper for ret og forkert adfærd samt ideen om det gode liv. Det er afgørende for at analysere og sammenligne forskellige etiske systemer, som set hos Aristoteles, Mill og Kant.
- **Teleologi og Formål:** Teleologi involverer studiet af formål, ender og mål i naturen og menneskelige handlinger. Dette begreb er relevant for at forstå forskellige syn på livets mening, menneskets mål og universets natur, som hos Aristoteles, Kant og Nietzsche.
- **Politisk Filosofi og Kirkens Rolle i Samfundet:** Dette felt undersøger relationen mellem individet, staten og religionen. Det er centralt for at forstå filosofers syn på samfundet, lov og etik, som hos Aquinas, Luther og Spinoza.
- **Eksistentialisme:** Eksistentialisme fokuserer på individets frihed, valg og eksistentielle kriser. Dette område er vigtigt for at forstå personlige og eksistentielle spørgsmål i filosofien, som udtrykt af Kierkegaard, Sartre og Heidegger.

Nøglebegreber og kategorier

Først en gennemgang af nøglebegreber og kategorisering på tværs af teksterne. Dette giver et hurtigt overblik over de forskellige tekster.

- **Platon:** Ideformer, hulelignelsen, dualisme, idealisme, akademi, dydsetik, retfærdighed, statsfilosofi, erkendelsesteori, sjælens udødelighed, skønhed, metafysik, epistemologi. Antik Filosofi, Idealisme, Politisk Filosofi, Metafysik, Epistemologi.
- **Epikur:** Atomteori, hedonisme, lyst, smerte, epikureisme, dødsopfattelse, venskab, naturfilosofi, aksiologi, materialisme, utilitarisme, lykke. Antik Filosofi, Hedonisme, Materialisme, Etik.
- **Aristoteles:** Form og stof, fire årsager, teleologi, dydsetik, guldemediet, logik, metafysik, biologi, retorik, politik, syllogisme, hylomorfisme. Antik Filosofi, Realisme, Etik, Logik, Metafysik.
- **Mo Tzu:** Universal kærlighed, anti-krig, utilitarisme, anti-fatalisme, logik, samfundsmoral, himmelsk forordning, meritokrati, egalitarisme, konfucianisme-kritik, kinesisk filosofi, pragmatisme. Kinesisk Klassisk Filosofi, Mohismen, Egalitarisme, Pacifisme.
- **Aquinas:** Skolastik, naturlov, teologi, eksistensbevis for Gud, tro og fornuft, etik, substans dualisme, aristotelisk metafysik, kristen filosofi, summa theologica, syndefaldet, guddommelig nåde. Skolastik, Kristendommens Filosofi, Naturlig Teologi, Metafysik.
- **Luther:** Protestantisme, reformation, tro alene, skrift alene, præstedømme for alle troende, frelse, synd, nåde, kirkens autoritet, to-regimentslære, bibel-hermeneutik, kristen frihed. Reformationens Filosofi, Kristendommens Filosofi, Etik.
- **Descartes:** Cogito ergo sum, metodisk tvivl, dualisme, rationalisme, ontologisk gudsbevis, sind-krop problemet, mekanisk filosofi, matematisk fysik, epistemologi, modernitet, subjektivitet, voksforsøget. Modern Filosofi, Rationalisme, Epistemologi, Metafysik.
- **Spinoza:** Pantheisme, substansmonisme, etik, determinisme, guds natur, affektlære, frihed, naturlov, intellektuel kærlighed til Gud, fornuft, epistemologi, ontologi. Rationalisme, Etik, Metafysik, Politisk Filosofi.
- **Kant:** Kategorisk imperativ, kritisk filosofi, transcendent idealisme, ren fornuft, praktisk fornuft, æstetisk dom, moralloven, autonomi, ting-i-sig-selv, erkendelseskritik, menneskelig frihed, oplysningsfilosofi. Kritisk Filosofi, Idealisme, Etik, Epistemologi.

- **Kierkegaard:** Eksistentialisme, angst, fortvivelse, subjektivitet, tro, ironi, paradoks, etisk livsstadie, æstetisk livsstadie, religiøst livsstadie, frihed, eksistentiel kommunikation. Eksistentialisme, Kristendommens Filosofi, Etik.
- **J.S. Mill:** Utilitarisme, frihed, skadesprincip, kvindesagen, repræsentativt demokrati, økonomisk teori, moral og etik, videnskabens logik, ytringsfrihed, lykkeprincip, individualisme, politisk filosofi. Utilitarisme, Liberalisme, Etik, Politisk Filosofi.
- **Nietzsche:** Overmenneske, viljen til magt, nihilisme, evig genkomst, mester-moral, slave-moral, kunstens betydning, kritik af kristendommen, kulturkritik, subjektivitet, perspektivisme, anti-metaphysik. Eksistentialisme, Postmoderne Filosofi, Kulturkritik, Etik.
- **Heidegger:** Væren, eksistentialisme, væren og tid, dasein, teknologikritik, ontologisk forskel, hermeneutik, sprogfilosofi, fænomenologi, historie, autenticitet, kunstfilosofi. Eksistentialisme, Fænomenologi, Ontologi, Hermeneutik.
- **de Beauvoir:** Eksistentialisme, feminisme, Det Andet køn, etik, frihed, ansvarlighed, kvindeundertrykkelse, autenticitet, subjektivitet, moral og eksistens, alderdom, kønsroller. Eksistentialisme, Feminisme, Etik, Politisk Filosofi.
- **Bultmann:** Teologisk eksistentialisme, demytologisering, kristen tro, nytestamentlig hermeneutik, eschatologi, teologi og filosofi, Kristus-syn, synd og frelse, eksistentiel teologi, moderne verden, tro og historie. Kristendommens Filosofi, Hermeneutik, Teologisk Eksistentialisme.
- **Løgstrup:** Den etiske fordring, tillid, suverænitetsetik, naturlig godhed, kristen etik, fænomenologi, sprogfilosofi, interpersonelle relationer, teologi, livssyn, moral, socialfilosofi. Etik, Teologi, Fænomenologi, Eksistentialisme.
- **Bataille:** Generaløkonomi, forbandelse del, suverænitet, erotik, ikkeviden, grænseoverskridende erfaringer, offer, transgression, mystik, forbrug, død, tabu. Poststrukturalisme, Filosofi af Økonomi, Erotisk Filosofi.
- **Phillips:** Religiøse sprogspil, Wittgensteiniansk filosofi, tro og fornuft, praksis og sprog, religiøs pluralisme, livsformer, meningsfuldhed, religiøs erfaring, sekulær forståelse, etik, religiøs sprog, filosofi af religion. Religionsfilosofi, Sprogfilosofi, Wittgensteiniansk Filosofi.
- **Nussbaum:** Kapabilitetsapproach, menneskelig udvikling, emotioner, feminisme, retfærdighed, etik, dydsetik, litteratur og filosofi, global ret-

- færdighed, politisk liberalisme, menneskerettigheder, pædagogik. Kapabilitetsbaseret Etik, Feminisme, Politisk Filosofi, Modern Filosofi.
- **Diogenes:** Kynisme, askese, naturtilstand, antikonformitet, humor, selvforsyning, kritik af kultur, enkelhed, offentlig skamløshed, kritik af metafysik, dyreværdighed, direkte tale. Antik Filosofi, Kynisme, Etik, Politisk Filosofi.
  - **Confucius:** Konfucianisme, ritualer (Li), menneskelighed (Ren), retskaffenhed (Yi), visdom (Zhi), ærlighed (Xin), familieværdier, social harmoni, uddannelse, etik, statsmandskunst, tradition. Kinesisk Klassisk Filosofi, Konfucianisme, Etik, Politisk Filosofi.
  - **Yang Chu:** Egoisme, individuel frihed, hedonisme, skepsis, modstand mod konfucianisme, selvrealisering, naturtilstand, personlig suverænitet, nihilisme, livsnydelse, afvisning af pligt, kritik af moral. Kinesisk Klassisk Filosofi, Egoisme, Etik.
  - **Sextus Empiricus:** Pyrrhonisme, skeptisk empirisme, suspendering af domme (Epoché), søgen efter ro i sindet (Ataraxia), kritik af dogmatisme, metodisk tvivl, relativisme, anti-realisme. Antik Filosofi, Skepticisme, Epistemologi.
  - **Hume:** Empirisme, skeptisk naturalisme, kausalitet, perception, identitetens problem, moralens grundlag, følelsesfilosofi, religionkritik, induktionsproblemet, politisk filosofi, økonomisk teori. Oplysningstidens Filosofi, Empirisme, Skepticisme, Etik.
  - **Carnap:** Logisk positivisme, sprogfilosofi, videnskabsteori, konfirmationsteori, logisk konstruktion, empirisk verifikation, analytisk/syntetisk skelnen, protokolsætninger, metafysikkritik. Analytisk Filosofi, Logisk Positivisme, Sprogfilosofi, Videnskabsteori.
  - **Wittgenstein:** Sprogspil, menings teori, sen-filosofi, filosofiske undersøgelser, logisk positivisme-kritik, forms of life, private sprogargumentet, regelfølgning, fænomenologi, etik, logikfilosofi, meningens grænser. Analytisk Filosofi, Sprogfilosofi, Logik, Etik.

Ontologi

- **Platon:** Hans ontologi fokuserer på ideernes verden versus den fysiske verden. Ifølge Platon er de ægte realiteter de uforanderlige ideer eller former, mens den materielle verden kun er en skygge eller efterligning af denne højere virkelighed.
- **Epikur:** Epikur's metafysik er materialistisk og atomistisk. Han mener, at universet består af atomer og tomrum.
- **Aristoteles:** Han mente at sjælen er formen af kroppen, hvilket indebærer en tæt integration snarere end en streng dualisme. Han argumenterer for, at alle ting er sammensat af både materie (stof) og form, hvor formen bestemmer tingenes egenskaber og identitet. Han argumenterer for, at alt har en formål (telos) og at forstå dette formål er nøglen til at forstå verden.
- **Thomas Aquinas:** Hans ontologi er dybt rodfæstet i kristendommen og Aristoteles' filosofi. Aquinas argumenterer for Guds eksistens som værens ultimative kilde og ser på skabte ting som værende delvist selvstændige, men altid afhængige af Gud.
- **Descartes:** Descartes har en dualistiske tilgang, hvor han adskiller res cogitans (tænkende substans) og res extensa (materiel substans). Han betragtede sjælen som en immateriel, tænkende substans, der er fundamentalt forskellig fra den materielle krop.
- **Spinoza:** Spinoza tilbyder en monistisk ontologi, hvor han ser Gud og naturen som to sider af samme substans. Alt, der eksisterer, er en manifestation af denne ene substans. Spinoza argumenterer for en form for panteisme, hvor Gud og naturen er identiske. Dette er en radikal afvigelse fra traditionel teistisk metafysik og betoner en deterministisk forståelse af universet.
- **Kant:** Kant skelner mellem det 'fenomenale' (den verden, vi oplever) og det 'noumenale' (tingene i sig selv), som er utilgængelig for menneskelig erfaring.
- **Nietzsche:** Nietzsche's ontologi kan ses som en form for perspektivisme, hvor han afviser ideen om objektive sandheder eller værdier, og ser verden som et produkt af individuelle viljer til magt.
- **Heidegger:** Heidegger's ontologi fokuserer på 'væren' (Sein) og menneskets forhold til denne væren. Han undersøger, hvordan væren afslører sig selv gennem tid og eksistens.

Menneskesyn / antropologi

- **Platon:** Platon, gennem dialogen *Phaedo*, præsenterer et dualistisk menneskesyn. Kroppen og sjælen ses som separate, hvor sjælen er udødelig og rationel, mens kroppen er dødelig og kilde til begær og følelser. Platon argumenterer for sjælens uddødelighed og idéen om reinkarnation.
- **Epikur:** Epikur fokuserer på menneskets stræben efter lykke gennem at undgå smerte og frygt, især frygten for døden. Han anser fornøjelse som livets højeste gode, men fremhæver enkel og moderat nydelse frem for overdådighed.
- **Aristoteles:** Aristoteles' menneskesyn er baseret på idéen om, at menneskets højeste mål er at opnå *eudaimonia* (oftest oversat til 'lykke' eller 'velbefindende'). Dette opnås gennem dyd og rationalitet, ved at leve et liv i overensstemmelse med fornuften.
- **Mo Tzu:** Mo Tzu fremmer ideen om universel kærlighed (*jian ai*), hvor mennesker bør vise kærlighed og omsorg for hinanden uden skelnen. Dette står i kontrast til Konfucianismens fokus på hierarkiske relationer.
- **Aquinas:** Thomas Aquinas ser mennesket som en rationel og social skabning, skabt i Guds billede. Han integrerer Aristoteles' etik med kristen teologi og ser naturlig lov som en vejledning for menneskelig adfærd.
- **Luther:** I "On Secular Authority" argumenterer Luther for en skelnen mellem det åndelige og verdslige regiment. Hans antropologi skelner mellem det indre, åndelige liv, som kun Gud kan dømme, og det ydre, verdslige liv, hvor mennesker skal underordne sig loven.
- **Descartes:** Descartes' menneskesyn er dualistisk, hvor han skelner skarpt mellem sind (*res cogitans*) og krop (*res extensa*). Han argumenterer for, at sindets essens er at tænke, hvilket er uafhængigt af den fysiske verden.
- **Spinoza:** Spinoza betragter mennesket som en del af naturen og Gud. Han ser mennesket som deterministisk, og frihed som værende bundet i erkendelsen af naturens nødvendighed og stræben efter selvbevidsthed og selvforståelse.
- **Kant:** Kant argumenterer for, at mennesker er unikke i deres evne til at handle efter fornuft og moralske love. Han ser menneskelig autonomi og evnen til at handle ud fra pligt som grundlæggende.
- **Kierkegaard:** Kierkegaard fokuserer på det enkelte individ og dets subjektive oplevelse af eksistensen. Han betragter mennesket som et væsen fanget mellem det endelige og det uendelige, mellem fortvivelse

og tro.

- **J.S. Mill:** Mill fremmer en utilitaristisk etik, hvor det højeste gode er det, der fører til størst mulig lykke for det største antal mennesker. Han ser mennesket som et væsen, der stræber efter glæde og søger at undgå smerte.
- **Nietzsche:** Nietzsche ser mennesket som drevet af vilje til magt og ser traditionelle moralske værdier, især kristendommens, som undertrykkende. Han opfordrer til en omvurdering af alle værdier og skabelsen af nye idealer.
- **Heidegger:** Heidegger fokuserer på menneskets væren (Dasein) og dets forhold til tid og eksistens. Han ser mennesket som værende kastet ind i verden og konfronteret med spørgsmål om sin egen eksistens og dødelighed.
- **de Beauvoir:** De Beauvoir bygger videre på eksistentialismen og ser mennesket som frit til at skabe sin egen essens gennem sine valg og handlinger i samspil med en tvetydig verden. Hun understreger vigtigheden af personligt ansvar og frihed.
- **Løgstrup:** Løgstrup fokuserer på mennesket i relation til andre, og ser det som naturligt godt, og grundlæggende etisk og moralsk ansvarligt i situationen over for andre. Han fremhæver den etiske fordring som noget, der naturligt opstår i mellem menneskelige relationer, hvor vi altid står i et ansvarsforhold til hinanden.
- **Bataille:** Han ser menneskets forbrug og udveksling af ressourcer som en fundamental del af dets væren, ofte forbundet med begreber som tab og overskud. Der er også aspektet mellem det arbejdende kulturerede menneske, og dets mere lave tabuiserede aspekter.
- **Nussbaum (Women and Human Development: The Capabilities Approach):** Nussbaum fremhæver vigtigheden af at give individer – især kvinder – muligheden for at udvikle deres evner og færdigheder fuldt ud. Hun ser mennesker som agenter med potentiale til vækst og udvikling inden for en ramme af sociale og økonomiske muligheder.

Døden

- **Platon (Plato):** I dialogen “Phaedo” beskriver Platon Socrates’ sidste dage og hans syn på døden. Her argumenterer Socrates for sjælens udødelighed og ser døden som en frigørelse af sjælen fra kroppen. Ifølge

Platon er den filosofiske søgen i livet en forberedelse til døden.

- **Epikur (Epikur):** I sit “Brev til Menoeceus” forklarer Epikur, at døden ikke bør frygtes. Han argumenterer for, at død er simpelthen ophøret af sensation og derfor ikke noget, som den levende kan opleve eller lide under. “Når vi er, er døden ikke, og når døden er, er vi ikke,” er et berømt citat fra ham.
- **Aristoteles:** I “Nicomachean Ethics” berører Aristoteles ikke direkte emnet død, men hans forståelse af eudaimonia (det gode liv eller lykke) indebærer at leve et fuldt og dydigt liv, hvilket antyder en accept af dødens naturlighed som en del af livet.
- **Aquinas:** I “Summa Theologica” diskuterer Thomas Aquinas sjælens udødelighed og det efterliv, der venter, hvilket afspejler hans kristne overbevisninger. Han ser døden som en overgang til et andet eksistensplan, hvor sjælen møder Gud.
- **Descartes:** I “Meditations” udforsker Descartes sjælens natur og stiller spørgsmålstejn ved kroppens og sjælens forhold. Selvom han ikke direkte diskuterer døden, lægger hans dualisme mellem sind og krop grundlaget for en forståelse af døden som en adskillelse af de to.
- **Spinoza:** I sin “Theologico-Political Treatise” beskæftiger Spinoza sig mere med religiøse og politiske spørgsmål end med døden. Dog, som en rationalist, ville han sandsynligvis se døden som en naturlig del af universets orden.
- **Kierkegaard:** Som eksistentia­list beskæftiger Kierkegaard sig med individets subjektive oplevelse og meningen med livet og døden. Han ser døden som en uundgåelig og afgørende del af den menneskelige eksistens, som tvinger individer til at overveje deres livs mening og autenticitet.
- **Nietzsche:** I “On the Genealogy of Morality” og andre værker betragter Nietzsche døden som en central del af livets dynamik. Han kritiserer den traditionelle moral, som ser døden som noget negativt, og foreslår i stedet, at vi bør omfavne livet fuldt ud, inklusiv dets afslutning.
- **Heidegger:** I “Being and Time” betragter Heidegger døden som en fundamental del af menneskelig eksistens. Han argumenterer for, at bevidstheden om døden er afgørende for at leve et autentisk liv, da det tvinger os til at konfrontere vores egen eksistens’s tidsbegrænsning.
- **de Beauvoir:** I “The Ethics of Ambiguity” beskriver de Beauvoir døden som en uundgåelig del af den menneskelige tilstand, der bidrager til livets grundlæggende tvetydighed og kompleksitet. Hun argumenterer for, at vi

må konfrontere og acceptere døden for at leve et ægte og ansvarligt liv.

Disse filosofiske synspunkter på døden varierer fra en opfattelse af døden som en naturlig og uundgåelig del af livet (Aristoteles, Spinoza, Nietzsche, Heidegger, de Beauvoir) til en mere metafysisk forståelse af døden som sjælens frigørelse eller overgang (Platon, Aquinas, Kierkegaard). Epikur' syn er unikt i sin rationalistiske tilgang til at se døden som irrelevant for den levende. Disse perspektiver afspejler en dyb filosofisk mangfoldighed i forståelsen af et af menneskelivets mest grundlæggende aspekter.

Epistemologi

- **Platon:** Platon, gennem dialogen “Phaedo”, fremfører teorien om formerne, hvor ægte viden kun kan opnås gennem forståelsen af evige, uforanderlige ideer eller former, som er mere virkelige end de ting, vi oplever i den fysiske verden. Og at vi glemmer disse når vi inkarneres, men at de kan generindres.
- **Epikur:** Epikurs epistemologi fokuserer på empirisme og sanselig erfaring. Han argumenterer for, at al viden stammer fra sanseoplevelser og baserer sin forståelse af verden på atomernes bevægelser.
- **Aristoteles:** Aristoteles, i modsætning til sin lærer Platon, fokuserer mere på den empiriske verden og bruger logik og observation til at forstå virkeligheden. For ham er viden opnået gennem konkrete erfaringer og fornuft.
- **Aquinas:** Thomas Aquinas integrerer kristen teologi med Aristoteles' filosofi. Han ser på guddommelig åbenbaring og menneskelig fornuft som to primære kilder til viden.
- **Luther:** Martin Luther lægger vægt på religiøs tro og skriften alene, over traditionel kirkeautoritet.
- **Descartes:** René Descartes er kendt for sin skeptiske tilgang, der kulminerer i hans berømte udsagn “Cogito, ergo sum” (Jeg tænker, derfor er jeg). Han søger en urokelig grund for viden gennem metodisk tvivl.
- **Kant:** Immanuel Kant skelner mellem ‘tingene som de fremtræder for os’ og ‘tingene i sig selv’. Han argumenterer for, at vores viden er begrænset til de førstnævnte og understreger betydningen af syntetiske a priori domme. Han skelner mellem analytiske apriori-domme (sandt i kraft af betydning, uafhængig af erfaring) og syntetiske aposteriori-domme (sandt baseret på erfaring).

- **Kierkegaard:** Søren Kierkegaard fokuserer på subjektivitet og personlig erfaring som kernen i viden og eksistens. Han betragter subjektiv sandhed som vigtigere end objektiv sandhed.
- **J.S. Mill:** John Stuart Mill, som empirist, mener, at al viden kommer fra sanselige erfaringer. Han fokuserer på konsekvensetik og praktisk moral, hvilket også påvirker hans syn på viden.
- **Nietzsche:** Friedrich Nietzsche udfordrer traditionelle epistemologiske antagelser og fremhæver viljen til magt som en drivkraft bag vores forståelse af verden. Han ser viden som dybt påvirket af kulturelle og historiske forhold.
- **Heidegger:** Martin Heidegger undersøger forholdet mellem eksistens og tiden. Han ser forståelse og fortolkning (*hermeneutik*) som grundlæggende for vores væren-i-verden. Og en fænomenologisk tilgang.
- **Rudolf Bultmann (New Testament and Mythology/Det nye testamente og mytologien):** Bultmann bruger eksistentiel hermeneutik til at fortolke Bibelen, og argumenterer for nødvendigheden af at "afmytologisere" den kristne tro.
- **Bataille (The Accursed Share):** Georges Bataille beskæftiger sig med økonomi og generaløkonomi, hvor han ser på overflod og forbrug i et bredere kulturelt og filosofisk perspektiv.
- **D.Z. Phillips (Religious Beliefs and Language-Games):** Phillips anvender Wittgenstein's filosofi på religion og argumenterer for, at religiøs tro og praksis skal forstås som særskilte 'sprogspil'.

Etik og Moral, og hvad er det gode

- **Platon** Platon, især i "Phaedo," ser det gode som forbundet med sjælens renhed og viden. Det gode liv er et liv i overensstemmelse med den højeste form for viden, idéerne, hvor den højeste er idéen om det gode.
- **Epikur** Epikur fokuserede på nydelse (hedonisme) som det højeste gode. Han mente, at den største lykke kommer fra enkelhed og selvtilstrækkelighed, hvor man undgår smerte og opnår en sindsro kaldet 'ataraxia'.
- **Aristoteles** Aristoteles' opfattelse af det gode liv involverer at realisere ens potentiale gennem praktisering af dyder. Han betragter eudaimonia (ofte oversat som lykke eller velbefindende) som det ultimative mål for menneskelig eksistens.
- **Mo Tzu** Mo Tzu fremhæver universel kærlighed og altruisme som det

etiske ideal. Dette indebærer en upartisk omsorg for alle mennesker, som modsætning til den konfucianske vægt på familien. Han mener, at dette princip kan fremme social orden og reducere konflikter og lidelser.

- **Aquinas** Thomas Aquinas' syn på værdi var dybt forankret i kristen teologi. Han mener, at menneskelige handlinger er gode, når de er i overensstemmelse med naturlig lov og dermed Guds plan.
- **Luther** Luther ser det gode som det, der er i overensstemmelse med Bibelens lære. Han understreger vigtigheden af tro og Guds nåde frem for menneskelige gerninger.
- **Descartes** Descartes fokuserer mere på erkendelse og metafysik end på etik, men han antyder, at det gode liv er et liv ledet af fornuft og klar og tydelig erkendelse.
- **Spinoza** Det gode liv er et liv ledet af fornuft og forståelse af naturens nødvendighed.
- **Kant** Kant hævder, at det gode ligger i viljens moralitet, ikke i de konkrete resultater af handlinger. En handling er god, hvis den er baseret på pligtfølelse (deontologisk) og overholder det kategoriske imperativ, en form for universel morallov.
- **Kierkegaard** Kierkegaard ser det gode som en individuel og subjektiv oplevelse. Det gode liv er et liv levet i ægte tro og personlig engagement, hvor det enkelte individ tager et eksistentielt spring i tro og står over for sine egne valg og ansvar.
- **J.S. Mill** Mill udviklede en form for utilitarisme, hvor det højeste gode er det, der bringer størst lykke til det største antal mennesker. Herunder også in kvalificering af forskellige former for lykke.
- **Nietzsche** Nietzsche udfordrede traditionelle værdier og mente, at "overmennesket" skaber sine egne værdier. Han opfordrer til at skabe egne værdier og at overkomme de begrænsninger, som den traditionelle moral pålægger os, gennem viljen til magt som en afgørende drivkraft.
- **Heidegger** Heidegger fokuserer mere på ontologiske spørgsmål end etik, men han antyder, at et autentisk liv – et liv, hvor man konfronterer sin egen væren og dødelighed – er fundamentalt for et godt liv.
- **de Beauvoir** Simone de Beauvoir, en eksistentiaalist, så værdier som selvskabte og understregede individets ansvar for at skabe mening og værdier i et ellers meningsløst univers. Hun mener, at vi etisk set skal anerkende vores og andres frihed og tage ansvar for vores valg og handlinger.
- **Rudolf Bultmann** Bultmann fokuserer på personlig tro og individets

forhold til den kristne lære. Det gode ses her som det, der er i overensstemmelse med en dyb, personlig tro og forståelse af kristne skrifter.

- **K.E. Løgstrup** Løgstrup (Ethiske begreber og problemer):** Løgstrup ser det gode som noget, der opstår naturligt i mellemmenneskelige relationer. Han betragter det som en etisk fordring, der opstår, når mennesker interagerer med hinanden.
- **Bataille** Han ser det gode i termer af forbrug og udveksling, der overskrider simpel økonomisk nødvendighed og indgår i en større helhed af kulturel og social mening.
- **D.Z. Phillips** - Phillips, som beskæftigede sig med religion og filosofi, betragtede religiøse overbevisninger som dybt forankrede i sproglige 'spil', hvilket påvirker, hvordan værdier opfattes og udtrykkes. Det gode er her ikke en objektiv standard, men noget, der forstås og leves ud inden for bestemte religiøse kontekster.
- **Nussbaum** Nussbaum (Women and Human Development: The Capabilities Approach):** Nussbaum fokuserer på at fremme menneskelige evner som nøglen til det gode liv. Hun argumenterer for, at samfundet bør tilrettelægge sine institutioner, så de maksimerer individers evne til at udvikle og udøve deres kapaciteter.

Teleologi og formål

- **Platon:** Teleologisk set fokuserer Platon på sjælens stræben efter det sande, det gode og det skønne, hvilket han ser som sjælens ultimative formål.
- **Epikur:** Epikur' teleologi fokuserer på at opnå ataraxia (sindsro) gennem enkel livsstil og rationalitet. Han ser livets formål som at opnå glæde og undgå smerte.
- **Aristotle:** Aristoteles argumenterer for, at det højeste formål for mennesket (telos) er eudaimonia, ofte oversat som 'lykke' eller 'flourishing'. Dette opnås gennem udøvelse af dyder.
- **Aquinas:** Aquinas' teleologi integrerer kristen teologi med Aristotelisk filosofi. Han ser menneskets endelige mål som at opnå forening med Gud, hvilket opnås gennem moral og overholdelse af guddommelige og naturlige love.
- **Spinoza:** Spinoza ser det ultimative formål i at opnå intellektuel kærlighed til Gud, hvilket indebærer en forståelse af naturen og universet som

et udtryk for Gud.

- **Kant:** Kants teleologi er knyttet til pligten og den moralske lov. Han ser menneskets formål som at handle etisk ud fra pligt snarere end fra nysgerrighed eller ønsket om personlig gevinst.
- **J.S. Mill:** Mills teleologi er baseret på utilitarisme, hvor formålet med menneskelige handlinger er at maksimere lykke eller nydelse for det største antal mennesker.
- **Nietzsche:** Nietzsche udfordrer traditionelle moralske værdier og ser livets formål i at skabe egne værdier og opnå personlig magt og overlegenhed, kendt som “Übermensch”.
- **Heidegger:** Heidegger ser menneskets primære formål som at konfrontere og forstå det at være, især gennem begrebet ‘væren-til-døden’.

Politisk filosofi og kirkens rolle i samfundet

- **Platon (Phaedo/Faidon):** Hans politiske filosofi, primært i værker som “Staten”, fokuserer på ideen om filosof-konger og en idealstat styret af visdom og retfærdighed.
- **Epikur (Brev til Menoikeus):** Epikur’s politiske filosofi er begrænset, men han fremhævede vigtigheden af at leve et tilbagetrukket liv væk fra offentlig og politisk aktivitet.
- **Aristoteles (Den Nikomachæiske Etik):** Aristoteles så religion som en integreret del af den polis (bystat). Hans politiske teori fokuserer mere på statens organisering og borgerens dyder end på religionens specifikke rolle.
- **Aquinas (Om loven, fra Summa Theologica):** Aquinas så kirken som en central og guddommeligt indstiftet institution, der skulle vejlede det moralske og åndelige liv. Han understøttede ideen om en harmonisk sameksistens mellem kirkelig og verdslig magt.
- **Luther (Om lydighed mod den verdslige øvrighed):** Martin Luther skelnede klart mellem kirkens og statens roller. Han argumenterede for, at den verdslige magt var nødvendig og af Gud indstiftet, men dens rolle var forskellig fra kirkens. Han understregede vigtigheden af at adlyde verdslige autoriteter, så længe de ikke krævede noget, der var i modstrid med Guds ord.
- **Spinoza (Teologisk-politisk afhandling):** Spinoza argumenterer for adskillelsen af kirke og stat og kritiserer religiøs dogmatisme. Han be-

tragter religiøs autoritet som potentiel undertrykkelse af fri tænkning og fornuft.

- **Kierkegaard (Philosophiske Smuler):** Kierkegaard fokuserer på det enkelte individs subjektive forhold til Gud og kritiserer den etablerede kirke for at have mistet sin åndelige autenticitet og for at blive en del af det verdslige etablissement.
- **Nietzsche (Zur Genealogie der Moral):** Nietzsche er skarpt kritisk over for kristendommen og ser den som en undertrykkende kraft, der fremmer slavemoral. Han ser kirkens rolle i samfundet som dybt problematisk og modsat af værdier som styrke og vitalitet.
- **Bataille (The Accursed Share):** Georges Bataille så kirkens rolle i samfundet som en manifestation af det han kaldte “general economy” i “The Accursed Share”, hvor kirken faciliterer forbrug og tab af overskydende energi gennem religiøse og rituelle praksisser.

Eksistentialisme

- **Platon (Phaedo / Faidon):** Skønt primært fokuseret på metafysik og epistemologi, tilbyder Platons “Faidon” også indblik i eksistentielle spørgsmål om døden og sjælens udødelighed. Dialogen beskriver Sokrates’ sidste timer og hans argumenter for sjælens udødelighed, hvilket indirekte kan ses som en eksistentiel refleksion over menneskets natur og skæbne.
- **Aristoteles (Nicomachean Ethics / Den Nikomachæiske Etik):** Aristoteles fokuserer mere på etik end eksistentiel filosofi. Hans værk omhandler det gode liv og dydsetik, men han rører også ved menneskets eksistens gennem ideen om eudaimonia (lykke eller blomstring) som et centralt formål i livet.
- **Descartes (Meditations / Meditationer):** I “Meditationer” udforsker Descartes eksistensen og bevidsthedens natur gennem sin berømte udtalelse “Cogito, ergo sum” (Jeg tænker, derfor er jeg). Dette arbejde har haft indflydelse på senere eksistentiel tænkning, især omkring selvbevidsthed og tvivl.
- **Kierkegaard:** Kierkegaards værker, som “Philosophiske Smuler”, anses for at være grundlæggende for eksistentialismen. Han fokuserer på individets subjektive oplevelse, valg, angst og tro, hvilket understreger den enkeltes unikke og ansvar i at forme sit eget liv.
- **Nietzsche (On the Genealogy of Morality / Zur Genealogie**

der Moral): Nietzsche er en vigtig skikkelse inden for eksistentiaalistisk tænkning, især med hans ideer om viljen til magt, livets bekræftelse og kritik af traditionelle moralske værdier. I “Zur Genealogie der Moral” udforsker han moralens oprindelse og stiller spørgsmål ved konventionelle moralske værdier, hvilket har eksistentielle implikationer.

- **Heidegger (Being and Time / Sein und Zeit)**: Heidegger er afgørende for eksistentiaalismen, særligt med “Sein und Zeit”. Her undersøger han værens natur og menneskelig eksistens (Dasein), fokuserer på begreber som væren-i-verden, angst og døden, og hvordan disse påvirker menneskelig selvforståelse og eksistens.
- **de Beauvoir (The Ethics of Ambiguity)**: Simone de Beauvoir, ofte associeret med eksistentiaalisme og feminisme, diskuterer i “The Ethics of Ambiguity” menneskelig frihed, ansvar og etikken i at leve et autentisk liv. Hendes arbejde fokuserer på de eksistentielle valg og dilemmaer, som individer står over for.
- **(Bataille**: Fra et eksistentielt perspektiv, kan Batailles fokus på overskud og spild ses som en refleksion over menneskelig frihed og grænserne for rationel kontrol. Hans interesse i det irrationelle og transgressive, som manifesterer sig i form af erotik, fest og overdådighed, kan tolkes som en søgen efter mening og autenticitet i modsætning til de undertrykkende kræfter af samfundsmæssige normer og økonomisk rationalitet. Bataille er også kendt for at udforske temaer om død, ofring og det hellige, hvilket yderligere udvider den eksistentielle dimension af hans arbejde. Disse emner, især i forbindelse med hans interesse i surrealisme og hans kritiske engagement med psykoanalyse, placerer ham i en unik position inden for det eksistentielle tænkning, hvor han udforsker grænserne for menneskelig erfaring og eksistens.)

Ekstra spørgsmål til kilderne

Dette kapitel indeholder lister af spørgsmål til hver kilde. Formålet er at det kan bruges som et redskab til at reflektere og forstå kilderne bedre. Da spørgsmålene er AI-genererede, kan de indeholde fejl og referere til ting udenfor det studerede.

Jeg har valgt at lave 18 spørgsmål til hver:

- 6 spørgsmål direkte til kilden
- 6 spørgsmål om filosofien og relaterede idéer
- 6 spørgsmål som perspektiverer og sætter i relation til andre tænkere etc.

Platon: Faidon

- Hvad er det centrale tema i “Faidon”, og hvordan udforsker Platon dette gennem dialogen?
- Hvordan præsenterer Platon sjælens udødelighed i værket?
- Diskuter argumenterne for reinkarnation i “Faidon”.
- Hvordan påvirker dialogens kontekst (Sokrates’ sidste dage) diskussionen om døden?
- Diskuter forholdet mellem krop og sjæl i “Faidon”.
- Hvordan reflekterer “Faidon” over menneskets natur og kendskabet til sandheden?
- Hvordan påvirkede Sokrates Platon som filosof?
- Diskuter Platons opfattelse af ideverdenen.
- Hvordan adskiller Platons filosofi sig fra hans lærer, Sokrates?
- Hvad er Platons syn på politik og samfundsstruktur, som det fremgår af “Republikken”?
- Hvordan behandler Platon spørgsmålet om viden versus tro?
- Diskuter Platons indflydelse på senere filosofiske skoler og retninger.
- Diskuter ligheder og forskelle mellem Platons og Epikurs syn på lykke.
- Hvordan forholder Platons idélære sig til Aristoteles’ hylomorfisme?
- Hvordan påvirker Platons syn på sjælen senere kristne filosoffer som Augustin?
- Hvordan forholder Platons etik sig til Kants moralfilosofi?
- Hvordan kan Platons syn på sjælen og døden sammenlignes med Descartes’ dualisme?
- Diskuter hvordan Platons og Heideggers syn på væren og eksistens adskiller sig.

Epikur: Brev til Menoikeus

- Hvordan definerer Epikur lykke i “Brev til Menoikeus”?
- Hvordan beskriver Epikur forholdet mellem fornøjelse og dyd i værket?
- Hvad siger Epikur om døden i “Brev til Menoikeus”?
- Hvilke råd giver Epikur til Menoikeus vedrørende det gode liv?
- Hvordan forklarer Epikur begrebet ataraxia (sindsro) i “Brev til Menoikeus”?
- Hvordan forholder Epikur sig til guderne i “Brev til Menoikeus”?
- Hvad er de grundlæggende principper i Epikurs filosofi?
- Hvilke metoder anvender Epikur til at opnå mental og følelsesmæssig ro?
- Hvordan adskiller Epikur sig fra tidligere filosoffer som Platon og Aristoteles?
- Hvilken rolle spiller begrebet ‘ataraxia’ i Epikurs filosofi?
- Hvordan forstår Epikur begrebet fornøjelse sammenlignet med andre hedonistiske filosoffer?
- Hvordan relaterer Epikurs ideer sig til begrebet eudaimonia (det gode liv) i antik filosofi?
- Hvordan adskiller Epikurs syn på lykke sig fra Aristoteles’ syn i “Nikomachæiske Etik”?
- På hvilke måder kan Epikurs tanker sammenlignes med Platons ideer om det gode liv?
- Hvordan kan Epikurs syn på fornøjelse sammenlignes med hedonismen i antikkens filosofi?
- Hvordan forholder Epikurs ideer sig til stoicismens begreber om dyd og selvkontrol?
- Hvordan kan Epikurs tanker om sindsro sammenlignes med buddhistiske filosofier?
- Hvordan adskiller Epikurs forståelse af fornøjelse sig fra John Stuart Mills utilitarisme?

Aristoteles: Den Nikomachæiske Etik

- Hvordan definerer Aristoteles ‘det gode liv’ i “Den Nikomachæiske Etik”?
- Hvordan forstår Aristoteles begrebet ‘moderation’ eller ‘mesotes’ i sin etik?
- Hvad er forskellen på intellektuelle og moralske dyder ifølge Aristoteles?
- Hvordan forholder Aristoteles sig til begrebet lykke (‘eudaimonia’)?
- Hvordan forklarer Aristoteles udviklingen af dyder?
- Hvordan relaterer begrebet ‘phronesis’ eller praktisk visdom til Aristoteles’ etik?
- Hvordan har Aristoteles’ baggrund som Platons studerende påvirket hans filosofi?
- Hvordan adskiller Aristoteles’ metafysik sig fra andre filosofers, f.eks. Platons?
- Hvordan bidrog Aristoteles til udviklingen af logik?
- Hvordan har Aristoteles’ tanker påvirket den katolske kirkes filosofi, specifikt Thomas Aquinas?
- Hvad er ‘telos’ ifølge Aristoteles, og hvordan påvirker det hans syn på etik?
- Hvordan adskiller Aristoteles sig fra sin lærer Platon i synet på dyd og moral?
- Sammenlign Aristoteles’ og Platons syn på dyder.
- Hvordan kan Aristoteles’ etik sammenlignes med Kants deontologiske etik?
- Hvordan kan Aristoteles’ syn på ‘det gode liv’ perspektiveres med Epikurs filosofi?
- Hvordan forholder Aristoteles’ syn på lykke sig til moderne utilitarisme, f.eks. J.S. Mills?
- Hvordan kan Aristoteles’ syn på dyder relateres til konfucianisme?
- Hvordan ville Aristoteles’ etik interagere med Nietzsches syn på moral?

Mo Tzu: Universel Kærlighed

- Hvad er hovedtesen i Mo Tzus “Universal Love”?
- Hvordan argumenterer Mo Tzu for ideen om universel kærlighed?
- Hvilke samfundsmæssige problemer forsøger Mo Tzu at adressere gennem “Universal Love”?
- Sammenlign Mo Tzus syn på kærlighed med det konfucianske syn.
- Hvordan forholder “Universal Love” sig til begrebet retfærdighed?
- Hvordan påvirker Mo Tzus idé om universel kærlighed individets forhold til staten?
- Hvem var Mo Tzu, og hvilken historisk periode levede han i?
- Hvordan adskiller Mo Tzus filosofi sig fra andre samtidige kinesiske filosoffer?
- Diskuter Mo Tzus kritik af konfucianismen.
- Hvordan bidrog Mo Tzu til udviklingen af kinesisk logik og argumentationsteknik?
- Hvordan forholder Mo Tzus filosofi sig til hans syn på politisk lederskab og styring?
- Analyser Mo Tzus syn på himmelsk forudbestemmelse og menneskelig vilje.
- Sammenlign Mo Tzus ideer om universel kærlighed med Platons ideer om kærlighed.
- Hvordan adskiller Mo Tzus syn på universel kærlighed sig fra Kants kategoriske imperativ?
- Diskuter ligheder og forskelle mellem Mo Tzu og Aristoteles’ syn på dyd og moral.
- Hvordan kan Mo Tzus filosofi sammenlignes med Epikurs syn på lykke og fornøjelse?
- Sammenlign Mo Tzus og Nietzsches syn på magt og moral.
- Sammenlign Mo Tzus og Confucius’ syn på familie og samfundsmæssige forpligtelser.

Aquinas: Om loven

- Hvad er Thomas Aquinas' definition af lov i "Om loven", og hvordan adskiller denne sig fra moderne lovopfattelser?
- Hvordan forklarer Aquinas forholdet mellem naturlig lov og evig lov?
- Diskuter betydningen af menneskelig lov i Aquinas' filosofi, og hvordan den relaterer sig til naturlig lov.
- Hvordan anvender Aquinas Aristoteles' etiske teorier i sin forståelse af lov?
- På hvilken måde adresserer Aquinas spørgsmålet om uretfærdige love, og hvilke konsekvenser har dette for borgerens pligter?
- Sammenlign Aquinas' syn på Guds lov med hans syn på naturlig lov. Hvordan forholder disse sig til hinanden?
- Hvordan påvirkede Aquinas' baggrund som en kristen teolog hans filosofiske tilgang?
- Diskuter Aquinas' bidrag til skolastikken og hans integration af Aristoteles' filosofi med kristen teologi.
- Hvordan forholder Aquinas' filosofi sig til hans samtidige og forgængere, specielt i forhold til teologi og etik?
- Hvordan bruger Aquinas fornuft og tro i sin filosofiske argumentation?
- Hvordan påvirker Aquinas' forståelse af menneskets natur hans etiske og politiske filosofi?
- Diskuter Aquinas' syn på forholdet mellem krop og sjæl.
- Sammenlign Aquinas' syn på naturlig lov med Aristoteles' etiske teorier. Hvordan bygger Aquinas videre på, eller afviger fra, Aristoteles?
- Hvordan kan Aquinas' syn på lov og etik sammenlignes med Kants ideer om moralloven?
- Diskuter ligheder og forskelle mellem Aquinas' og Augustins syn på forholdet mellem stat og kirke.
- Hvordan kan Aquinas' synspunkter om menneskelig lov og naturlig lov sammenlignes med Hobbes' og Lockes politiske filosofi?
- Sammenlign Aquinas' og Spinozas syn på Guds rolle i forståelsen af universet.
- Hvordan ville Aquinas reagere på Nietzsches kritik af kristen moral?

Luther: Om lydighed mod den verdslige øvrighed

- Hvad er hovedargumentet i Luthers “Om lydighed mod den verdslige øvrighed”, og hvordan adskiller dette sig fra samtidens synspunkter?
- Hvordan forholder Luther sig til forholdet mellem kirke og stat i dette værk?
- Diskuter Luthers syn på individets rolle og ansvar over for verdslig autoritet.
- Hvordan påvirker Luthers teologiske overbevisninger hans syn på politisk magt og autoritet?
- Sammenlign Luthers ideer om øvrighed og lydighed med tidligere kristne tænkeres synspunkter.
- Hvordan anvender Luther Bibelen til at understøtte sine argumenter i værket?
- Hvordan påvirkede Luthers teologiske overbevisninger hans politiske og sociale tænkning?
- Diskuter Luthers rolle i Reformationen og hvordan dette påvirkede hans filosofiske synspunkter.
- Hvordan adskiller Luthers etiske og moralske overbevisninger sig fra hans samtidige?
- Hvordan påvirkede Luthers personlige liv og oplevelser hans filosofiske synspunkter?
- Sammenlign Luthers syn på fri vilje med andre religiøse og filosofiske traditioner fra hans tid.
- Hvordan forholder Luther sig til rationalitet og tro i sin filosofi?
- Sammenlign og kontrast Luther og Calvins syn på prædestination og menneskelig frihed.
- Hvordan kan Luthers filosofi ses i relation til Augustins teologiske ideer?
- Diskuter ligheder og forskelle mellem Luthers og Erasmus’ syn på menneskelig frihed og moral.
- Hvordan adskiller Luthers syn på øvrighed sig fra Thomas Aquinas’ synspunkter?
- Sammenlign Luthers og Kierkegaards syn på individets forhold til Gud.
- Hvordan kan Luthers ideer om lydighed og autoritet sammenlignes med Machiavellis politiske teorier?

Descartes: Meditationer

- Hvad er Descartes' hovedformål med "Meditationer", og hvordan forsøger han at opnå dette?
- Hvordan bruger Descartes tvivlen som et filosofisk værktøj i "Meditationer"?
- Diskuter betydningen af "Cogito, ergo sum" ("Jeg tænker, altså er jeg") i "Meditationer".
- Hvordan adskiller Descartes sindet fra kroppen, og hvilke filosofiske problemer rejser denne dualisme?
- Hvordan argumenterer Descartes for Guds eksistens i "Meditationer"?
- Analyser Descartes' syn på den ydre verden og hans argumenter for dens eksistens.
- Hvordan påvirkede Descartes' arbejde udviklingen af den moderne filosofi?
- Sammenlign Descartes' rationalisme med empirismen.
- Hvordan forholder Descartes' dualisme sig til tidligere filosofiske traditioner?
- Hvordan har Descartes' filosofi påvirket vores forståelse af bevidsthed og identitet?
- Hvordan håndterer Descartes problemet med viden og tvivl?
- Hvordan påvirker Descartes' metafysiske synspunkter hans etik og forståelse af mennesket?
- Hvordan adskiller Descartes' syn på selvbevidsthed sig fra Kants synspunkter?
- Sammenlign og kontrast Descartes' dualisme med Spinozas monisme.
- Hvordan kan Descartes' filosofiske metoder sammenlignes med Platons idé om former?
- Diskuter forskellene og lighederne mellem Descartes og Aristoteles' syn på rationel tænkning.
- Hvordan kan Descartes' tvivl sammenlignes med skeptikeren Sextus Empiricus' tilgang?
- Hvordan kan Descartes' filosofi belyses gennem Heideggers begreb om "Dasein"?

Spinoza: Teologisk-politisk afhandling

- Hvordan adresserer Spinoza forholdet mellem religion og stat i “Teologisk-politisk afhandling”?
- Hvordan påvirker Spinozas opfattelse af Gud hans syn på naturlovene?
- Hvordan argumenterer Spinoza for religionsfrihed i værket?
- Hvordan forholder Spinozas syn på profetier sig til hans større filosofiske ramme?
- Hvordan anvender Spinoza bibelkritik, og hvilken indflydelse har dette haft på moderne bibelstudier?
- Hvilken rolle spiller fornuft i forhold til tro i Spinozas argumenter?
- Hvordan adskiller Spinozas etik sig fra tidligere filosofiske traditioner?
- Hvordan påvirker Spinozas syn på Gud hans metafysik?
- Hvordan forstår Spinoza begreberne frihed og determinisme?
- Hvordan bidrog Spinozas jødiske baggrund til hans filosofiske ideer?
- Hvordan påvirker Spinozas naturfilosofi vores forståelse af menneskets rolle i universet?
- Hvordan adresserer Spinoza ideen om menneskelig lykke og dets opnåelse?
- Sammenlign Spinozas syn på Gud med Descartes’ Gudsbegreb.
- Hvordan forholder Spinozas forståelse af substans sig til Aristoteles’ metafysik?
- Hvordan kan Spinozas tanker om frihed og determinisme sammenlignes med Kants ideer om fri vilje?
- Hvordan kan Spinozas etiske synspunkter perspektiveres i forhold til Nietzsches moralfilosofi?
- Hvordan kan Spinozas syn på religion og stat sammenlignes med Thomas Hobbes’ politiske teorier?
- Hvordan relaterer Spinozas opfattelse af menneskets plads i naturen til Heideggers eksistentialisme?

Kant: Grundlæggelse af Moralens metafysik

- Hvordan definerer Kant begrebet “god vilje” i “Grundlæggelse af Moralens Metafysik”?
- Hvad er Kants “kategoriske imperativ”, og hvordan anvender han det som et grundlæggende princip for moralitet?
- Hvordan forholder Kants begreb om pligt sig til begæret eller lysten i hans etiske teori?
- Hvordan adskiller Kants moralteori sig fra utilitarismen?
- Hvordan argumenterer Kant for universalisering som en test for moralske handlinger?
- Hvordan anvender Kant begrebet “tingen i sig selv” i sin etiske teori?
- Hvordan forholder Kants etiske teori sig til hans epistemologi og metafysik?
- Hvordan påvirkede Kants filosofi oplysningstiden og det moderne syn på fornuft?
- Hvordan bidrager Kants “kritikker” til forståelsen af hans etiske teorier?
- Hvordan adresserer Kant problemet med fri vilje og determinisme i sin filosofi?
- Hvordan forholder Kant sig til begrebet subjektivitet i forhold til moral og æstetik?
- Hvad er Kants syn på metafysikkens mulighed og begrænsninger?
- Hvordan kan Kants moralteori sammenlignes med Aristoteles’ dydsetik?
- På hvilke måder svarer Kants filosofi til eller afviger fra David Humes empirisme?
- Hvordan kan Kants ideer om frihed og autonomi sammenlignes med Jean-Paul Sartres eksistentialisme?
- Hvordan forholder Kants etik sig til Friedrich Nietzsches kritik af moralen?
- Hvordan influerede Kants moralteori den senere udvikling af deontologiske og rettighedsbaserede etiske teorier?
- Hvordan kan Kants syn på menneskets formåen og begrænsninger sammenlignes med Spinozas determinisme?

Kierkegaard: Filosofiske Smuler

- Hvordan udforsker Kierkegaard begrebet tro i “Philosophiske Smuler”?
- Hvordan forholder “Philosophiske Smuler” sig til Kierkegaards pseudonyme skrifter?
- Hvordan anvender Kierkegaard Socrates som en figur i “Philosophiske Smuler”, og hvad betyder dette for hans filosofiske argument?
- Diskuter Kierkegaards forståelse af ‘ironi’ i “Philosophiske Smuler”.
- Hvordan bidrager “Philosophiske Smuler” til Kierkegaards samlede forståelse af eksistentialisme?
- Hvordan forholder Kierkegaards begreb om “det Absurde” sig til hans argumenter i “Philosophiske Smuler”?
- Hvordan afspejler Kierkegaards personlige liv sig i hans filosofiske skrifter?
- Hvordan forholder Kierkegaard sig til begrebet angst, og hvordan udforsker han dette i sine værker?
- Hvordan påvirkede Kierkegaards religiøse overbevisninger hans filosofiske skrifter?
- Diskuter Kierkegaards syn på individet kontra samfundet.
- Hvordan interagerer Kierkegaards tanker om etik med hans forståelse af religion?
- Hvordan bidrog Kierkegaard til udviklingen af eksistentialismen?
- Sammenlign Kierkegaards og Nietzsches forståelse af individets rolle i samfundet.
- Hvordan forholder Kierkegaards opfattelse af det Absurde sig til Albert Camus’ eksistentialistiske tanker?
- Diskuter ligheder og forskelle mellem Kierkegaard og Martin Heidegger med hensyn til eksistentialisme.
- Sammenlign Kierkegaards og Platons syn på sandhed og viden.
- Hvordan kan Kierkegaards tanker om tro og ironi sammenlignes med Socrates’ filosofi?
- På hvilke måder ligner eller adskiller Kierkegaards filosofi sig fra Immanuel Kants etik?

Mill: Utilitarisme

- Hvad er den grundlæggende princip i Mills “Utilitarianism”, og hvordan adskiller det sig fra Bentham’s utilitarisme?
- Hvordan argumenterer Mill for kvalitetsforskellen mellem fornøjelser?
- Hvordan forholder Mills utilitarisme sig til begrebet om rettigheder?
- Hvordan adresserer Mill problemet med retfærdighed inden for rammerne af utilitarisme?
- Hvordan bruger Mill begrebet ‘lykke’ i sin teori, og hvordan definerer han det?
- Hvordan forklarer Mill forholdet mellem individuel frihed og det generelle vel?
- Hvordan påvirkede Mills opdragelse og uddannelse hans filosofiske synspunkter?
- Hvordan afspejles Mills liberale politiske synspunkter i hans etiske teorier?
- Hvordan bidrog Mill til udviklingen af den liberale tankegang, specielt i relation til individets frihed?
- Hvordan har Mills arbejde inden for logik og videnskabsteori påvirket hans filosofiske arbejde?
- Hvilken indflydelse har Mill haft på senere filosoffer og samfundstænkere?
- Hvordan adskiller Mills utilitarisme sig fra tidligere former for utilitarisme?
- Sammenlign Mills og Kants syn på moralitet: Hvordan adskiller deres tilgange sig?
- Hvordan ville Mills utilitarisme vurdere Epikurs syn på fornøjelse?
- Hvordan ville Aristoteles’ dydsetik kritisere eller supplere Mills utilitarisme?
- Hvordan kan Mills ideer om individuel frihed sammenlignes med Rousseaus sociale kontraktsteori?
- Hvordan ville Nietzsche sandsynligvis kritisere Mills utilitarisme?
- Hvordan kan Mills syn på lykke sammenlignes med Platons ide om det gode liv?

Nietzsche: Moralens genealogi

- Hvad er hovedargumenterne i Nietzsches første afhandling i “Moralens genealogi”?
- Hvordan forklarer Nietzsche begreberne ‘herremoral’ og ‘slavemoral’, og hvordan adskiller disse sig?
- Hvordan anvender Nietzsche begrebet “ressentiment” i sin analyse af moralens oprindelse?
- Hvordan forholder Nietzsches syn på skyld og dårlig samvittighed sig til hans overordnede moralforståelse?
- Diskuter Nietzsches kritik af “den gode vilje” i relation til kristendommen.
- Hvordan forklarer Nietzsche begrebet ‘den ascetiske præst’ og dennes rolle i moralens udvikling?
- Hvordan forholder Nietzsches ideer i “Moralens genealogi” sig til hans overordnede filosofi om ‘overmennesket’?
- Hvordan har Nietzsches personlige liv og erfaringer påvirket hans filosofiske synspunkter?
- Diskuter betydningen af ‘viljen til magt’ i Nietzsches filosofi.
- Hvordan har Nietzsches kritik af traditionel moral påvirket moderne filosofisk tænkning?
- Hvordan forholder Nietzsche sig til nihilisme, og hvordan søger han at overvinde den?
- Hvordan har Nietzsches tanker om æstetik og kunst påvirket hans filosofiske ideer?
- Sammenlign Nietzsches syn på moral med Kants etiske teorier. Hvordan adskiller de sig?
- Hvordan kan man se paralleller mellem Nietzsches tanker og Søren Kierkegaards eksistentialisme?
- Diskuter, hvordan Nietzsches ideer om moral kan ses i kontrast til Platons idealisme.
- Sammenlign Nietzsches ‘vilje til magt’ med Thomas Hobbes’ opfattelse af menneskets natur.
- Hvordan forholder Nietzsches syn på historien sig til Hegels filosofi?
- Diskuter hvordan Nietzsches syn på kunst og æstetik kan sammenlignes med Schopenhauers æstetiske teorier.

Heidegger: Væren og tid

- Hvordan beskriver Heidegger begrebet 'Dasein', og hvorfor er det centralt i "Væren og Tid"?
- Hvordan adskiller Heideggers forståelse af tid sig fra en traditionel opfattelse af tid?
- Hvad mener Heidegger med begrebet 'væren-i-verden', og hvordan forholder det sig til ideen om subjektivitet?
- Hvordan forklarer Heidegger angstens rolle i forståelsen af Dasein?
- Hvordan bidrager "Væren og Tid" til forståelsen af autenticitet og inautenticitet?
- Hvordan behandler Heidegger spørgsmålet om døden i "Væren og Tid"?
- Hvordan kan Heideggers filosofi forstås som en reaktion på Husserls fænomenologi?
- Hvordan påvirker Heideggers begreb om 'væren' forståelsen af menneskelig eksistens?
- Hvilken rolle spiller sprog i Heideggers filosofi?
- Hvordan forholder Heideggers senere tænkning sig til de ideer, han fremsatte i "Væren og Tid"?
- Hvordan påvirkede Heideggers engagement med nazismen fortolkningen af hans filosofi?
- Hvordan har Heideggers tænkning influeret moderne filosofi og andre felter?
- Hvordan kan Heideggers ideer i "Væren og Tid" sammenlignes med Kierkegaards eksistentielle tænkning?
- På hvilke måder adskiller Heideggers begreb om 'Dasein' sig fra Descartes' 'cogito'?
- Hvordan kan Heideggers forståelse af tid og historie sammenlignes med Nietzsches ide om 'evig genkomst'?
- Hvordan forholder Heideggers syn på autenticitet sig til Sartres eksistentialisme?
- Hvordan kan Heideggers begreb om 'væren-i-verden' relateres til Wittgensteins sprogfilosofi?
- I hvilken udstrækning kan Heideggers ideer om væren og tid sammenlignes med østasiatiske filosofiske traditioner, såsom taoisme og zen-buddhisme?

de Beauvoir: Tvetydighedens etik

- Hvordan definerer de Beauvoir begrebet “ambiguitet” i “Tvetydighedens Etik”, og hvorfor er det centralt i hendes etiske teori?
- Hvordan beskriver de Beauvoir forholdet mellem individuel frihed og ansvar i bogen?
- Hvilken rolle spiller “den Anden” i de Beauvoirs etiske overvejelser i “Tvetydighedens Etik”?
- Hvordan forholder de Beauvoirs etik sig til eksistentielisme, og hvilke eksistentiale temaer er fremtrædende i værket?
- Diskuter de Beauvoirs syn på undertrykkelse og frihed i “Tvetydighedens Etik”. Hvordan foreslår hun, at vi kan overvinde undertrykkelse?
- Hvordan forklarer de Beauvoir begrebet “moralisk valg” i værket, og hvilken betydning tillægger hun det?
- Beskriv Simone de Beauvoirs baggrund og hvordan den påvirkede hendes filosofiske arbejde.
- Hvordan forholder de Beauvoirs filosofi sig til Jean-Paul Sartres eksistentialisme?
- Diskuter de Beauvoirs bidrag til feministisk filosofi og hendes syn på køn og kønsroller.
- Hvordan påvirkede de Beauvoirs filosofiske ideer samtiden, og hvilken indflydelse har de haft sidenhen?
- Sammenlign de Beauvoirs og Sartres syn på etik og frihed. Hvordan adskiller de Beauvoirs synspunkter sig fra Sartres?
- Hvordan adresserer de Beauvoir spørgsmålet om det sociale og politiske i sit filosofiske arbejde?
- Sammenlign de Beauvoirs syn på ambiguitet med Friedrich Nietzsches perspektiv på moralisk relativisme.
- Hvordan forholder de Beauvoirs syn på individuel frihed og ansvar sig til Immanuel Kants etik?
- Diskuter ligheder og forskelle mellem de Beauvoirs og Martin Heideggers forståelse af eksistens og autenticitet.
- Relater de Beauvoirs syn på “den Anden” til Emmanuel Lévinas’ etiske filosofi. Hvordan adskiller de sig?
- Sammenlign de Beauvoirs og Hannah Arendts syn på politik, frihed og offentlighed.
- Diskuter hvordan de Beauvoirs etik kan ses i relation til Aristoteles’ dydsetik og begrebet eudaimonia.

Bultmann: Det nye testamente og mytologien

- Hvordan forklarer Bultmann forholdet mellem mytologi og det Nye Testamente?
- Hvad mener Bultmann med 'demytologisering', og hvorfor er det vigtigt i hans fortolkning af det Nye Testamente?
- Hvordan adskiller Bultmanns tilgang sig fra traditionelle kristne fortolkninger af det Nye Testamente?
- På hvilke måder forsøger Bultmann at gøre det Nye Testamente relevant for det moderne menneske?
- Hvordan håndterer Bultmann spændingen mellem tro og kritisk historisk forskning?
- Diskuter Bultmanns syn på Jesu opstandelse og mirakler.
- Hvad er de centrale træk i Bultmanns teologiske og filosofiske synspunkter?
- Hvordan påvirker Bultmanns lutherske baggrund hans teologiske tilgang?
- Hvordan integrerer Bultmann eksistentiel filosofi i sin teologi?
- Diskuter Bultmanns forståelse af 'Kerygma' og dets betydning.
- På hvilke måder var Bultmanns arbejde kontroversielt blandt hans samtidige teologer?
- Hvordan forholder Bultmann sig til begrebet historisk Jesus?
- Sammenlign Bultmanns tilgang til mytologi med C.G. Jungs psykologiske fortolkning af myter.
- Hvordan kan Bultmanns ideer om demytologisering sammenlignes med Karl Barths teologi?
- Diskuter ligheder og forskelle mellem Bultmanns og Martin Heideggers eksistentielle filosofi.
- På hvilke måder kan Bultmanns arbejde ses som en reaktion på eller udvikling af Friedrich Schleiermachers teologiske ideer?
- Hvordan kan Bultmanns tilgang til det Nye Testamente sammenlignes med Thomas Aquinas' teologiske metode?
- Relater Bultmanns syn på mytologi og det Nye Testamente til Søren Kierkegaards eksistentielle kristendom.

Løgstrup: Ethiske begreber og problemer

- Hvad er hovedtesen i Løgstrups “Ethiske begreber og problemer”, og hvordan forholder denne sig til hans overordnede etiske synspunkter?
- Kan du identificere og forklare de centrale etiske begreber, som Løgstrup introducerer i værket?
- Hvordan argumenterer Løgstrup for nødvendigheden af tillid og åbenhed i menneskelige relationer?
- Diskutér Løgstrups kritik af Kantiansk deontologi og utilitarisme i forhold til hans eget etiske standpunkt.
- Hvordan forholder Løgstrups etiske begreber sig til hans tidligere værk “Den Ethiske Fordring”?
- Hvordan anvender Løgstrup begrebet ‘livsytringer’ i sit etiske ræsonnement?
- Hvordan kan Løgstrups filosofi karakteriseres i forhold til eksistentialismen?
- Hvordan påvirker Løgstrups baggrund som teolog hans etiske tanker?
- Kan du sammenligne Løgstrups og Kierkegaards syn på individets etiske ansvar?
- Hvordan afspejler Løgstrups filosofi den danske kulturelle og historiske kontekst i hans levetid?
- Hvilke hovedtemaer og -ideer gennemsyrrer Løgstrups samlede filosofiske arbejde?
- Hvordan forholder Løgstrups etik sig til den bredere diskussion om etik og moral i det 20. århundrede?
- Hvordan kan Løgstrups forståelse af etik sammenlignes med Aristoteles’ dydsetik?
- I hvilken grad er Løgstrups ideer om menneskelige relationer og tillid kompatible med eller forskellige fra Emmanuel Lévinas’ etiske filosofi?
- Kan Løgstrups syn på den etiske fordring ses som en modreaktion på Nietzsches nihilisme? Forklar.
- Sammenlign Løgstrups og Heideggers forståelser af ‘autenticitet’ og ‘eksistens’.
- Hvordan kan Løgstrups ideer om ‘livsytringer’ og spontan etik relateres til Spinozas begreb om ‘conatus’?
- Hvordan relaterer Løgstrups tanker om etik til moderne diskussioner om kapabilitetsapproachet, som foreslået af Martha Nussbaum?

Bataille: The Accursed Share

- Hvad er hovedargumentet i “The Accursed Share”, og hvordan relaterer Bataille dette til økonomisk teori?
- Hvordan anvender Bataille begrebet ‘overflod’ (overskud) i sin teori, og hvilke eksempler giver han på dette?
- På hvilke måder er Batailles forståelse af ‘forbrug’ forskellig fra den traditionelle økonomiske forståelse?
- Hvordan diskuterer Bataille begrebet ‘offer’ i “The Accursed Share”, og hvilken rolle spiller det i hans teori?
- Hvordan forholder Batailles tanker om ‘overskud’ sig til hans syn på kapitalisme og socialisme?
- Kan du give eksempler på ‘det forbandede overskud’ i moderne samfund?
- Hvordan kan Batailles arbejde generelt beskrives som en kritik af traditionel økonomisk teori?
- Hvordan påvirkede Batailles baggrund og personlige oplevelser hans filosofiske tanker?
- Hvordan integrerer Bataille elementer af erotik og mysticisme i sin filosofi?
- Hvordan forholder Bataille sig til Nietzsche’s koncept om ‘overmennesket’ og nihilisme?
- Hvordan kan Batailles tanker om ‘grænsens overskridelse’ og ‘forbudets transgression’ forstås?
- Hvordan påvirkede Batailles medlemskab af forskellige intellektuelle grupper hans filosofiske udvikling?
- Hvordan kan Batailles tanker om ‘det forbandede overskud’ sammenlignes med Marx’s syn på ‘merværdi’?
- På hvilke måder kan Batailles syn på forbrug og overflod ses som en kontrast eller udvidelse af Adam Smiths økonomiske teorier?
- Hvordan kan Batailles filosofi sammenlignes med Sartres eksistentialisme, især i forhold til frihed og valg?
- Hvordan forholder Bataille sig til Freud’s teorier om underbevidstheden og lyst?
- Kan der trækkes paralleller mellem Batailles koncept af ‘det forbandede overskud’ og Heideggers tanker om ‘væren’?
- Hvordan kan Batailles forståelse af ‘offer’ sammenlignes med Durkheims sociologiske teorier om religion og ritualer?

Phillips: Religious Beliefs and Language-Games

- Hvordan anvender D.Z. Phillips begrebet “sprogspil” i forhold til religiøse overbevisninger?
- Diskuter Phillips’ syn på forholdet mellem religiøs tro og rationalitet.
- Hvordan adskiller Phillips’ tilgang til religiøse overbevisninger sig fra traditionelle religiøse apologeter?
- Hvordan kan Phillips’ syn på religion være nyttigt til at forstå religiøs pluralisme?
- Hvordan håndterer Phillips problemet med religiøse udsagns mening og sandhed?
- På hvilke måder udfordrer eller understøtter Phillips Wittgensteins syn på sprog og religion?
- Hvordan har D.Z. Phillips’ baggrund og uddannelse påvirket hans filosofiske tilgange?
- På hvilken måde er Phillips’ arbejde repræsentativt for den analytiske filosofiske tradition?
- Diskuter Phillips’ bidrag til filosofien om religion sammenlignet med andre samtidige tænkere.
- Hvordan forholder Phillips sig til spørgsmålet om religionens rolle i det offentlige liv?
- Hvordan har Phillips’ filosofi påvirket moderne teologisk og filosofisk tænkning?
- Hvilke kritikker har Phillips mødt vedrørende hans tilgang til religiøse sprogspil?
- Sammenlign Phillips’ brug af sprogspil med Ludwig Wittgensteins oprindelige formulering. Hvordan bygger Phillips videre på Wittgensteins ideer?
- Hvordan kan Phillips’ synspunkter sammenlignes med Karl Barths teologiske perspektiver?
- Diskuter ligheder og forskelle mellem Phillips’ og Søren Kierkegaards syn på religiøs tro.
- Hvordan ville Phillips måske kritisere David Humes tilgang til religion?
- Sammenlign Phillips’ forståelse af religiøse sprogspil med Martin Heideggers begreb om ‘væren’.
- Hvordan ville Phillips’ tilgang til religiøs sprog sammenligne med Thomas Aquinas’ syn på tro og fornuft?

Nussbaum: Women and Human Development – The Capabilities Approach

- Hvad er det centrale argument i Nussbaums “The Capabilities Approach”?
- Hvordan definerer Nussbaum begrebet “capabilities” i forhold til kvinders udvikling?
- På hvilke måder kritiserer Nussbaum traditionelle måder at måle menneskelig velfærd på, såsom BNP?
- Hvordan anvender Nussbaum Aristoteles’ ideer i sin teori?
- Kan du identificere og diskutere et eksempel på, hvordan “The Capabilities Approach” kan anvendes i praksis?
- Hvordan forholder Nussbaums tilgang sig til begrebet social retfærdighed?
- Hvordan har Nussbaums baggrund påvirket hendes filosofiske arbejde?
- Hvordan forholder Nussbaums “Capabilities Approach” sig til hendes tidligere arbejde om følelser og retfærdighed?
- Diskuter Nussbaums bidrag til samtidsfilosofien, især inden for etik og politisk filosofi.
- Hvordan har Nussbaum bidraget til debatten om global retfærdighed?
- Hvordan integrerer Nussbaum elementer af feministisk teori i sin filosofi?
- Hvad er Nussbaums syn på forholdet mellem filosofi og den offentlige sfære?
- Sammenlign Nussbaums “Capabilities Approach” med Amartya Sens udviklingsfilosofi. Hvordan er de lignende og forskellige?
- Hvordan kan Nussbaums ideer om “capabilities” anvendes til at kritisere eller udbygge Immanuel Kants moralteori?
- Diskuter hvordan Nussbaums tilgang til kvinders rettigheder og udvikling kan relateres til Simone de Beauvoirs feministiske filosofi.
- Hvordan forholder Nussbaums “Capabilities Approach” sig til Aristoteles’ dydsetik?
- Sammenlign Nussbaums syn på følelser med David Humes forståelse af følelsernes rolle i moralen.
- Hvordan kan Nussbaums ideer om social retfærdighed og udvikling sammenlignes med Karl Marx’ kritik af kapitalisme?